

Televizijsko-radijska družina u srednjoj školi (Školska televizija Elektrostrojarske škole u Varaždinu)

Galinec, Lea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:624589>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE U RIJECI**

Lea Galinec

**Televizijsko-radijska družina u srednjoj školi
(Školska televizija Elektrostrojarske škole u
Varaždinu)
(DIPLOMSKI RAD)**

Rijeka, srpanj 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Lea Galinec

Matični broj: 0009078101

Televizijsko-radijska družina u srednjoj školi
(Školska televizija Elektrostrojarske škole u Varaždinu)

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: prof. dr. sc. Karol Visinko

Rijeka, srpanj 2023.

Izjava o autorstvu

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova Televizijsko-radijska družina u srednjoj školi (Školska televizija u Elektrostrojarske škole Varaždin) izradio/la samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Karol Visinko. U radu sam primijenio/la metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristio/la literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo/la u diplomskom radu na uobičajen način citirao/la sam i povezao/la s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Potpis:

Lea Galinec

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
2.	Komunikacija	2
2.1.	Vrste komunikacije.....	3
2.2.	Razvoj komunikacijskih izuma	3
3.	Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik	5
3.1.	Predmetna područja – složenost predmeta Hrvatski jezik.....	7
3.1.1.	Domena Hrvatski jezik i komunikacija.....	8
3.1.2.	Domena Književnost i stvaralaštvo.....	9
3.1.3.	Domena Kultura i mediji.....	10
4.	Mediji.....	13
4.1.	Definicija medija.....	14
4.2.	Pozitivne i negativne strane medija	15
4.3.	Masovni mediji.....	17
4.4.	Vrste medija	18
5.	Medijska pismenost.....	20
5.1.	Uloga UNICEF-a u poticanju medijske pismenosti kod djece i mladih ..	20
5.2.	Suvremena situacija	21
6.	Slobodne ili izvannastavne aktivnosti.....	23
6.1.	Cilj i uloga nastavnika u izvannastavnim aktivnostima	25
6.2.	Vrste družina vezane uz hrvatski jezik.....	27
6.2.1.	Literarna ili književna družina	27
6.2.2.	Recitatorska i dramska družina	28
6.2.3.	Filološka ili jezična družina	30
6.2.4.	Filmska družina.....	31
6.3.	Novinarska i televizijsko-radijske družina.....	33
6.3.1.	Cilj i svrha postojanja	33
6.3.2.	Karakteristike uspješnog školskog novinara	35
6.3.3.	Stvaralački rad u novinarskim i televizijsko-radijskim družinama	37

7.	Školska televizija – Elektrostrojarska škola Varaždin	39
7.1.	Ideja, počeci i veza s Centrom izvrsnosti za hrvatski jezik	40
7.2.	Modernizacija školskog kurikuluma – dodatne edukacije	42
7.3.	Interes učenika i organizacija rada.....	43
7.4.	Program i televizijske emisije	45
7.4.1.	Mediateka.....	46
7.4.2.	Psihozona.....	46
7.4.3.	Ja (ni)jesam u pravu.....	47
7.5.	Stavovi učenika o aktivnosti školske televizije.....	47
8.	Zaključak	50
9.	Literatura	51
9.1.	Internetski izvori.....	52
10.	Sažetak i ključne riječi	54
11.	Naslov i ključne riječi (na engleskom jeziku)	55

1. Uvod

Suvremeni svijet i društvo u stalnom su razvoju, moderno doba nam omogućuje primanje informacija velikom brzinom i na velikim udaljenostima, a komunikacija više ne mora uključivati osoban kontakt. Čovjek 21. stoljeća stalno je izložen novitetima te je svjestan da će tijekom cijelog života morati učiti i usvršavati svoja znanja i vještine kako bi uspješno funkcionirao u društvu. Djeca tijekom obrazovanja razvijaju razne kompetencije koje će im u budućnosti pomoći u poslu, obrazovanju, ali i u svakodnevnom životu, a jedna od najvažnijih jest komunikacijska kompetencija. Razvijanje komunikacijske kompetencije tijekom obrazovanja jedna je od najvažnijih zadaća koju nastavnik Hrvatskog jezika ima, a kako se komunikacija u modernom dobu često ostvaruje putem medija, važno je tijekom obrazovanja razvijati učenikovu medijsku pismenost.

Cilj ovoga rada jest istražiti kako najbolje učenike pripremiti na život u 21. stoljeću, jesu li sadašnje prakse efektivne u redovnoj nastavi te je li potrebno dodatno medijski opismenjavati učenike putem izvannastavnih aktivnosti, poput novinarskih i srodnih družina.

U prvome se poglavlju rada objašnjava i opisuje pojam komunikacije, vrste komunikacije i razvoj komunikacijskih izuma tijekom povijesti. Zatim se u drugome poglavlju analizira aktualni *Nacionalni kurikulum iz nastavnog predmeta Hrvatski jezik* kako bi se donijeli zaključci o uspješnosti obrazovnih metoda u redovnoj nastavi Hrvatskog jezika, a dodatno će se problematizirati važnost poučavanja tema iz područja *Kulture i medija*. U trećem poglavlju definira se pojam medija i vrste medija te se prema dostupnoj literaturi (Majdenić, Jurčić, Martinić, Mikić) pojašnjavaju negativni i pozitivni utjecaji medija na djecu i mlade, a zatim se se u četvrom poglavlju pojašnjava pojam medijske pismenosti te se opisuju moguće poteškoće u razvijanju medijske pismenosti kod učenika, ali i kako te poteškoće prevladati. U petom poglavlju definiraju se izvannastvane ili slobodne aktivnosti, a potom se predstavljaju literarne, recitatorske, dramske, filmske, jezične, novinarske i televizijsko-radijske družine. Osnovna literatura o novinarskim i srodnim družinama jest Težak priručnik *Literarne, novinarske, recitatorske i srodne družine* iz 1969. godine pa je cilj bio sadržaj prilagoditi današnjoj obrazovnoj situaciji. U posljednjem, šestom poglavlju predstavnja se rad *Prve školske televizije* organizirane na Elektrostrojarskoj školi Varaždin kako bismo mogli donijeti zaključke pomaže li učenicima sudjelovanje u radu školske televizije u razvijaju medijske pismenosti.

2. Komunikacija

Komunikacija (lat. *communicatio*: priopćivanje, razgovor) prema *Rječniku hrvatskog jezika* Vladimira Anića označava „davanje i primanje informacija“ (Anić 2007: 197). Sposobnost komuniciranja svojstvena je svim živim bićima, životinje i biljke komuniciraju vlastitim jezicima, dok su ljudi tijekom povijest razvijali različite načine, kanale i pravila uspješne komunikacije. Komunikologija zato razlikuje tri tipa komunikacije – društvenu, životinjsku i tehničku ili strojnu komunikaciju. Društvena komunikacija, po Robertu E. Parku, podrazumijeva „međusobno posredovanje značenja u zajedničkom sustavu simbola koje je povezano s čovjekovim mišljenjem“¹

Ljudska potreba za komunikacijom razvija se već u majčinoj utrobi za vrijeme trudnoće kada dijete pokretima reagira na majčin glas i dodir. Nakon rođenja dijete još nema razvijenu vještinu komunikacije, ali reagira na ugodne ili neugodne podražaje iz okoline plačem, mrštenjem, osmijehom ili gugutanjem. Nakon par mjeseci dijete počinje komunicirati pokretima i vlastitim jezikom te tada započinje učenje jezika okoline u kojoj se nalazi. Dijete najprije uči riječi, kasnije ih dodatno opisuje pridjevima i drugim imenicama, a naposljetku spojeve riječi kombinira u gotove jednostavne rečenice. Vještina komunikacije mu omogućava da svoje misli, osjećaje, ideje i strahove podijeli s drugima te mu olakšava zadovoljavanje potreba. Razvijanje vještine komunikacije traje cijeli život, a zahtijeva svakodnevnu vježbu i učenje preko različitih interakcija s obitelji, prijateljima i zajednicom kojom smo okruženi. Način na koji svakodnevno komuniciramo utječe na naš položaj u društvu i poslovnom okruženju, ali i na „formiranje vlastitog identiteta jer upravo usporedbom s drugima čovjek postaje svjestan sebe.“ (Majdenić 2019: 11).

¹ Definicija pojma komunikacija, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 26. 4. 2023., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32686>

2.1. Vrste komunikacije

U lingvistici komunikacija se dijeli na verbalnu i neverbalnu – verbalna podrazumijeva uporabu ljudskog jezika (usmeno i pismeno), dok se neverbalna komunikacija dodatno dijeli na taktilnu (znakovni jezik, rukovanje, zagrljaj), vizualnu (svjetlosna komunikacija: semafor, Morseovi znakovi) i olfaktivnu (različiti mirisi prenose različite informacije).² Zato možemo zaključiti kako je komunikacija, osim govora, i osmijeh, pokret tijela, ali i izostanak komunikacije pa P. Watzlawick tvrdi „nemoguće je ne komunicirati u situaciji kada se dvoje ljudi vide. Jer aktivnost ili neaktivnost, riječi ili šutnja, sve ima vrijednost poruke.“³ Društveno komuniciranje može biti jednosmjerno i dvosmjerno (uzajamno), a uz ranije navedene vrste komunikacije (verbalnu i neverbalnu) često se spominju i vrste komunikacije s obzirom na pošiljatelja i primatelja poruke te kanal kojim se poruka dostavlja. Zato razlikujemo još i „interpersonalnu, intrapersonalnu, grupnu, javnu, masovnu i međukulturnu komunikaciju.“ (Majdenić 2019: 12).

Interpersonalna komunikacija podrazumijeva razmjenu poruka između dvije osobe, ili između skupine pojedinaca, intrapersonalna komunikacija označava razgovor sa sobom u svrhu učenja o sebi ili kao uvježbavanje poruka prema drugima, grupna komunikacija uključuje dijeljenje poruka među članovima organizacija ili institucija, javna podrazumijeva razmjenu poruke s publikom, dok masovna ima isto značenje kao javna, ali se odnosi na brojniju publiku. Međukulturalna komunikacija podrazumijeva sve ostale vrste komunikacije, osim intrapersonalne, a odnosi se na komuniciranje s ljudima drugih kultura.

2.2. Razvoj komunikacijskih izuma

Razvoj komunikacije usko je povezan s razvojem ljudske civilizacije. Nastankom civilizacije smatra se trenutak u ljudskoj povijesti, negdje oko 3500. godina pr. Kr., kada su Sumerani i Egipćani počeli upotrebljavati slikovno pismo i zapisivati znakove jer su tako svoje poruke i kulturu mogli prenositi na buduće generacije. Oko 1500. godine pr. Kr. izumljena je prva abeceda, popis znakovlja za pojednostavljivanje komunikacije. Komunikacijski izumi u narednim su stoljećima ubrzali razvoj društva te započinje proces prema komunikaciji kakvu danas poznajemo.

² Definicija pojma komunikacija, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 26. 4. 2023., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32686>

³ Iva Sorta-Bilajec i Jelena Sorta, Primjena teorije komunikacije Paula Watzlawicka na praksu komuniciranja u medicini i zdrastvu, 2013., <http://hrcak.srce.hr/110377>, prema Majdenić: 2019: 11

Redom su se razvijali pergament (170. pr. Kr.), papir (105. god.), tisak drvorezom (350. god.), tisak pokretnim slovima (1450. god. u Kini, 1454., J. Gutenberg u Europi), optički brzojav (1793), električni brzojav (1831), telefon (1876), fonograf (1877), radio (1925) te televizija (1925). Razvoj tiska olakšao je prijenos informacija u manjim sredinama, dok su brzojav, telefon, radio i televizija po prvi puta omogućili istodobno komuniciranje na većim udaljenostima. Krajem 20. stoljeća nastaje i svjetska međumreža, tj. internet koji je evoluirao način na koji danas komuniciramo i dijelimo informacije.⁴

Tijekom stoljeća ljudska je vrsta tražila načine kako poboljšati i pojednostaviti komunikaciju jer je čovjek u suštini društveno biće, kojemu je komunikacija glavni alat za uspostavljanje odnosa sa zajednicom koja ga okružuje. Komunikacija suvremenom čovjeku omogućuje da otkriva nove svjetove i sudjeluje u društvu kao njegov punopravni član pa je zato izrazito važno da komunikacija bude kvalitetna i jasna svim sudionicima komunikacijskog čina. Zato je posebno važno tijekom obrazovanja razvijati učenikove komunikacijske vještine i sposobnosti, a u tome veliku ulogu imaju upravo nastavnici hrvatskog jezika. Preduvjet za uspješnu komunikaciju su usvojena jezična pravila (temeljna znanja o gramatici, pravopisu, pravogovoru te razvijen rječnik) koja se poučavaju u sklopu Hrvatskoga jezika koji je obavezan nastavni predmet u osnovnoj i srednjoj školi. Nastava iz Hrvatskog jezika, osim *Jezika i komunikacije*, uključuje još dva nastavna područja - *Književnost i stvaralaštvo* te *Kulturu i medije*, unutar kojih učenici usvajanjem raznih znanja razvijaju komunikacijsku kompetenciju. Komunikacija u moderno doba često se odvija i preko medija pa je dodatno važno učenike medijski opismeniti.

U sljedećim se poglavljima analizira *Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik* kako bi se donijeli zaključci o uspješnosti poučavanja pojedinih nastavnih područja te ispituje mogućnost poboljšanja efikasnosti na području razvoja komunikacijskih sposobnosti, ali i medijske pismenosti, kao jedne od najvažnijih kompetencija 21. stoljeća.

⁴ Definicija pojma komunikacija, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 26. 4. 2023, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32686>

3. Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik

Hrvatski jezik kao nastavni predmet obavezan je u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju u Republici Hrvatskoj, a znanje iz predmeta ispituje se i na državnoj maturi. U okviru Cjelovite kurikularne reforme školskog sustava u Republici Hrvatskoj, koja je trajala od 2016. do 2018. godine, Ministarstvo znanosti i obrazovanja objavljuje *Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik (2018)* koji postaje osnovica za izvođenje nastave u okviru reformskog projekta *Škola za život*. Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik objedinjuje sve razine odgojno-obrazovnog procesa u kojemu se uči i poučava hrvatski jezik, ističe se svrha učenja i poučavanja predmeta, navode se znanstvene i stručne smjernice te načela na kojima se temelje pristupi učenja i poučavanja. Za svaku godinu poučavanja opisani su jasni odgojno-obrazovni ishodi koji služe nastavnicima i učenicima kao smjernice i očekivanja u učenju i poučavanju predmeta, a određeni su kao znanja, vještine, stavovi i vrijednosti. U sklopu predmeta Hrvatski jezik razlikujemo tri međusobno povezana predmetna područja – *Hrvatski jezik i komunikacija*, *Književnost i stvaralaštvo* te *Kultura i mediji*.

Prikaz predmetnih područja u organizaciji kurikuluma nastavnog predmeta Hrvatski jezik – grafički prikaz

Primarni cilj predmeta Hrvatski jezik, prema Nacionalnom kurikulumu, jest učenicima na svim razinama i oblicima obrazovanja omogućiti razvoj i stjecanje komunikacijske jezične kompetencije, jezičnih znanja i višestruke pismenosti nužne za nastavak školovanja, život i rad, razumijevanje književnosti kao umjetnosti riječi i kao temelja nacionalnog identiteta. Učenik u sklopu nastave Hrvatskog jezika usvaja sljedeće odgojno-obrazovne ciljeve učenja i poučavanja:

- ovladava temeljnim jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, čitanja, pisanja te njihovim međudjelovanjem, jezičnim znanjem i znanjem o hrvatskome standardnom jeziku kao sustavu,
- stvara pisane i govorne tekstove različitih sadržaja, struktura, namjena i stilova te razvija aktivan rječnik; stječe naviku i potrebu za čitanjem i pisanjem različitih neprekinutih, isprekidanih, mješovitih i višestrukih tekstova u osobne, obrazovne, javne i poslovne svrhe,
- čita i interpretira reprezentativne tekstove hrvatske i svjetske književnosti na temelju osobnoga čitateljskoga iskustva i znanja o književnosti te razvija kritičko mišljenje i literarni ukus,
- otkriva različite načine čitanja razvijajući iskustva čitanja koja oblikuju i preoblikuju osobna iskustva te otvaraju nove perspektive, potiču razvoj literarnoga ukusa, mašte i refleksiju o svijetu, sebi i drugima,
- pronalazi u različitim izvorima sadržaje i informacije o kojima kritički promišlja, procjenjuje njihovu pouzdanost i korisnost, prepoznaje kontekst i namjeru autora te primjenjuje višestruku pismenost, samostalno rješava probleme i donosi odluke,
- razvija vlastiti jezično-kulturni identitet komunikacijom na jednom ili više djelatnih jezičnih idioma hrvatskoga jezika, poštuje različite jezične i kulturne zajednice i njihove vrijednosti, jača nacionalni identitet i pripadnost narodu i državi upoznavanjem i njegovanjem kulturno-povijesne baštine te izgrađuje vlastiti svjetonazor i njeguje moralne i estetske vrijednosti.⁵

⁵ Ministarstvo znanosti i obrazovanja, *Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik*, 2018.

Pristupljeno 12. 6. 2023.

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/Nacionalni%20kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20-%20velja%C4%8Da%202018..pdf>

Domene u organizaciji Kurikuluma nastavnoga predmeta Hrvatski jezik i jezične djelatnosti – grafički prikaz

3.1. Predmetna područja – složenost predmeta Hrvatski jezik

Već je spomenuto kako je u *Nacionalnom kurikulumu* nastavni predmet Hrvatski jezik organiziran u tri međusobno povezane domene ili predmetna područja, dok profesorica Karol Visinko u svojoj knjizi *Pisanje* (2010) pak govori o četiri nastavna ili predmetna područja koji su obuhvaćeni u nastavni program Hrvatskog jezika - *hrvatski jezik, književnost i medijska kultura*, kao i kurikulumu, ali njima dodaje i *jezično izražavanje*. (Visinko 2010: 10). Sadržaji vezani uz područje hrvatskog jezika su, prema Visinko, učenje jezika na općeobrazovnoj razini, tj. rječnik, slovnica, pravopis i pravogovor, područje književnosti „upućuje na razumijevanje posebnosti književnoumjetničkog stila, na interpretacije književnih tekstova i književne lektire“ (Visinko 2010: 10), dok se medijska kultura odnosi na kulturne i medijske teme (kazalište, film, radio, televizija, video, tisak, strip i računalna tehnologija) (Visinko 2010: 10). Poveznicu između triju navedenih područja čini područje jezičnog izražavanja, koje se bavi „govornom i pisanom uporabom hrvatskog jezika na recepcijskoj, produkcijskoj i interakcijskoj razini“ (Visinko 2010: 10). Osnovni cilj učenja i poučavanja hrvatskog jezika jest, prema Visinko, razvijanje učenikove „komunikacijsko jezične kompetencije (znanja, sposobnosti, vještine), koja pak obuhvaća lingvističku (jezičnu), sociolingvističku i pragmatičnu kompetenciju, da bi se sa sigurnošću mogao uključiti u društvenu komunikacijsku jezičnu praksu“ (Visinko, 2010: 10).

Može se zaključiti kako je poučavanje predmeta Hrvatski jezik kompleksan zadatak jer se svako predmetno područje odnosi na različite matične znanosti (lingvistika, teorija književnosti, komunikologija, novinarstvo i dr.), ali ne može se zanemariti činjenica da je pravilno služenje jezikom neophodno i povezano sa svakim aspektom svakodnevnog života. Nastavnici Hrvatskog jezika učenicima prenose znanja usko povezana s predmetom, ali istovremeno razvijaju njihovu komunikacijsku kompetenciju te ih time izravno pripremaju za uspješno djelovanje u društvu.

U sljedećim se poglavljima analizira svako predmetno područje iz *Nacionalnog kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik*, pojašnjavaju se njegovi odgojno-obrazovni ishodi, a najveći naglasak se stavlja na analizu predmetnog područja *Kultura i mediji* jer se znanja iz te domene mogu izravno povezati s razvojem medijske pismenosti.

3.1.1. Domena Hrvatski jezik i komunikacija

Predmetno područje *Hrvatski jezik i komunikacija* temelji se na učenju i poučavanju učenika jezičnim znanjima te na ovladavanju jezikom kao sustavom s uporabnog stajališta pa je važno na jezik gledati s obzirom na kontekst u kojemu se upotrebljava. Osnovna ideja jest da nastavnik učenika stavlja u različite komunikacijske situacije, a učenik treba naučiti primjeniti različite strategije slušanja, govorenja, čitanja i pisanja radi izražavanja i prenošenja informacija, ideja, stavova i vrijednosti, a usput se upoznaje s pravilima komunikacijskog bontona. Stjecanje jezičnih znanja, učenje o hrvatskom standardnom jeziku i njegovim varijetetima te ovladavanje jezičnim djelatnostima dug je i složen proces koji uključuje razvoj mišljenja, intelektualnu i emocionalnu angažiranost, socijalni razvoj te motiviranost i potrebu za svrhovitom komunikacijom. Cilj poučavanja *Hrvatskog jezika i komunikacije* jest ovladavanje komunikacijskom i jezičnom kompetencijom.

Predmetno područje obuhvaća stjecanje:

- jezične, uporabne, strategijske i društvenojezične kompetencije,
- vještina komunikacije i suradnje s drugima u različitim kontekstima, medijima i komunikacijskim situacijama,
- komunikacijskih strategija radi razumijevanja i stvaranja teksta na temelju prije stečenoga znanja i učenja,

- sposobnosti pomnoga čitanja obavijesnih i književnih tekstova, sposobnosti analize i interpretacije teksta te razumijevanja konteksta i značenjskih slojeva,
- kompetencije stvaranja tekstova različitih vrsta i funkcionalnih stilova,
- svijesti o sebi kao osobi koja izgrađuje, poštuje i izražava vlastiti (jezični) identitet te poštuje identitet drugih u okviru jezične i kulturno-jezične govorne zajednice.⁶

Iz toga zaključujemo kako poučavanje hrvatskog jezika i komunikacije ne bi trebalo biti samo učenje činjenica o jeziku nego aktivno korištenje jezikom u različitim komunikacijskim situacijama. Učenici većinom ne vole učiti o jeziku, a često i roditelji umanjuju važnost učenja jezika jer smatraju kako je dovoljno aktivno se služiti jezikom da se ovlada jezičnim znanjima. Zato je važno s učenicima raditi na primjeni jezičnih pravila, pokazati im kako se jezično znanje može iskoristiti u raznim situacijama te smanjiti pritisak na učenje suhoparnih definicija.

3.1.2. Domena Književnost i stvaralaštvo

Druga domena, naziva *Književnost i stvaralaštvo*, bazira se na čitanju i recepciji književnog djela koje je iskaz umjetničkog, jezičnog, spoznajnog i osobnog poimanja svijeta i stvarnosti. Učenik književni tekst može čitati samostalno kod kuće (lektira) ili za vrijeme redovne nastave, a o tekstu kasnije pismeno ili usmeno raspravlja, donosi vlastiti sud te ga uspoređuje s drugim pročitanim tekstovima radi osobnih ili obrazovnih razloga, sinkronijski i dijakronijski. Čitanjem književnog teksta potiče se osobni razvoj pojedinca, razvoj njegovih estetskih kriterija, promišljanje o sebi i svijetu koji ga okružuje te razmjena stavova i mišljenja o pročitanoj s ostalim razrednim kolegama ili nastavnikom. Posebno je važno da nastavnik učenike potiče na čitanje iz potrebe i užitka, stjecanje čitateljskih navika i čitateljske kulture te primjenu naučenih znanja o književnosti na buduća djela koja čitaju. Kako bi se to postiglo, potrebno je učeniku dati slobodu kod izbora tekstova za čitanje. U sklopu ovog predmetnog područja razvija se i učenikov stvaralački izraz.

⁶ Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik, 2018.

Pristupljeno 12. 6. 2023.

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/Nacionalni%20kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20-%20velja%C4%8Da%202018..pdf>

Predmetno područje obuhvaća:

- razumijevanje, interpretaciju i vrednovanje književnoga teksta sa svrhom osobnoga razvoja, stjecanja i razvijanja znanja i stavova te vlastitoga stvaralaštva
- razumijevanje stvaralačke i umjetničke uloge jezika i njegova kulturnoga značenja
- stjecanje književnoteorijskih i književnopovijesnih znanja te uvida u reprezentativne tekstove hrvatske i svjetske književnosti radi razvoja stvaralačkoga i kritičkog mišljenja o književnome tekstu te proširivanja vlastitoga iskustva čitanja
- povezivanje jezičnih djelatnosti, aktivne uporabe rječnika i stečenoga znanja sa svrhom dubokoga i asocijativnog razumijevanja teksta
- potrebu za čitanjem književnih tekstova i pozitivan stav prema čitanju iz potrebe i užitka
- osobni i nacionalni kulturni identitet te razumijevanje općekulturnoga nasljeđa
- razvoj kreativne verbalne i neverbalne komunikacije
- stvaralačko izražavanje potaknuto različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta.⁷

Osim čitanja i stjecanja književnoteorijskih i književnopovijesnih znanja, u ovoj domeni se kod učenika razvija i kreativna komunikacija, tj. stvaralačko izražavanje. Ono je važno jer učenik uči kako verbalizirati svoje mišljenje. Nastavnik potiče učenike da svojim riječima kritički vrednuje književno djelo, ali u isto vrijeme razvija i njegovu komunikacijsku kompetenciju. Učenik čitanjem i učenjem o raznim autorima upoznaje različite stilove pa na temelju njih razvija vlastiti stil komunikacije.

3.1.3. Domena Kultura i mediji

Kultura i mediji, kao predmetno područje unutar nastavnog predmeta Hrvatski jezik, odnosi se na istraživanje veza između tekstova i različitih tekstnih oblika, između kultura življenja i društvenih odnosa, međuodnosa autora i publike te visoke umjetnosti i popularne kulture. Učenika se potiče na razumijevanje teksta u različitim društvenim, kulturnim i međukulturnim kontekstima te razvoj znanja o sebi i drugima, uvažavanje različitih vrijednosti i uvjerenja koji se možda razlikuju od osobnih, slično kao i u prethodno opisanom predmetnom području.

⁷ Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik, 2018.

Pristupljeno 12. 6. 2023.

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/Nacionalni%20kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20-%20velja%C4%8Da%202018..pdf>

Učenika se dodatno motivira na aktivno djelovanje u društvenoj zajednici. U središtu učenikova istraživanja i stvaranja jest tekst koji, dijakronijski i sinkronijski, predstavlja vrijednost i predrasude, sukobe i razlike, uvjerenja, znanja i društveno okruženje te komunikacijska priroda kulture koja se primarno prenosi medijima.

Predmetno područje obuhvaća:

- kritički odnos prema medijskim porukama, razumijevanje utjecaja medija i njihovih poruka na društvo i pojedinca; stvaranje medijskih poruka i njihovo odgovorno odašiljanje
- razumijevanje kulture s gledišta svakodnevnoga života, s društvenoga gledišta, kulture u odnosu na popularnu kulturu i kulture u odnosu prema književnosti i ostalim umjetnostima te utjecaj kulture na oblikovanje vlastitoga kulturnog identiteta
- poticanje svjesnosti o jedinstvenosti i vrijednosti različitih mišljenja, stavova i ideja, društava i kultura sa svrhom uspješne komunikacije te razumijevanja drugih i drukčijih.⁸

Teško je zanemariti manji obujam obrazovnih ishoda koji se vežu uz predmetno područje *Kultura i mediji*, a slično razmišlja i Visinko kada zaključuje kako se u zastarjelim nastavnim programima „ne bavimo medijskom kulturom“ (Visinko 2010: 10), a problem se nažalost nastavlja i u novijim programima.

Analizom aktualnog *Nacionalnog kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik iz 2018. godine* očito je da predmetno područje i dalje zauzima najmanji prostor u opisima odgojno-obrazovnih ishoda po razredima. Obrazovni ishodi vezani uz *Kulturu i medije* u osnovnoj školi temelje se na slušanju ili čitanju različitih tekstova, uspoređivanju medijskih sadržaja te posjećivanju kulturnih događaja, dok se u srednjoj školi (gimnazija, strukovni četverogodišnji program i strukovni trogodišnji program) pak baziraju na produbljanje već stečenog znanja iz osnovne škole o kulturi i medijima, analizi i zaključivanju o utjecaju medijskih sadržaja na pojedinca te čitanju/slušanju i gledanju popularnih medijskih sadržaja iz hrvatske i europske kulturne baštine kako bi se na temelju njih moglo zaključivati o utjecajima na kulturni identitet pojedinca.

⁸ Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik, 2018.

Pristupljeno 12. 6. 2023.

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/Nacionalni%20kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20-%20velja%C4%8Da%202018..pdf>

U praksi se pak, zbog nedostatka vremena, sadržaji vezani za medije i kulturu većinom zanemaruju ili obrađuju u vidu samostalnih učeničkih radova, pogotovo u srednjoškolskom obrazovanju. Kako učenici nakon srednje škole u pravilu pišu državnu maturu, nastavnici su primoreni poučavati učenike o sadržajima iz područja književnosti i jezika jer su ti sadržaji najzastupljeniji u ispitnim pitanjima na obveznoj maturi iz Hrvatskoj jezika.

Tako su se na ljetnom roku Državne mature iz školske godine 2021./2022. godine pojavila samo tri neknjiževna teksta od njih deset u zadacima višestrukog izbora uz polazni tekst, dok se u druge dvije kategorije ispitivalo znanje iz književnosti i jezika uz nijedno pitanje vezano za medije i kulturu, iako su državna matura i zadaci prilagođeni aktualnom kurikulumu iz 2018. godine.

Iz svega navedenog može se zaključiti kako je predmetno područje *Kultura i mediji* slabije zastupljeno od ostalih dvaju područja te da učenici u praksi odlaze iz škole s premalo teorijskog i praktičnog znanja o sadržajima vezanih za kulturu i medije. Zato je važno da učenici o kulturi, a osobito o medijima mogu učiti sudjelovanjem u izvannastavnim ili slobodnim aktivnostima, posebice sudjelovanjem u novinarskim druženjima. Rad u novinarskim i srodnim druženjima kod učenika razvija medijsku pismenost koja se, uz komunikacijsku, smatra jednom od najvažnijih kompetencija 21. stoljeća pa će se u sljedećim poglavljima pobliže objasniti pojam medija, njihova povijest te utjecaj na pojedinca kako bi se donijela šira slika o tome što uključuje medijska pismenost te koji su najbolji načini za njezino razvijanje tijekom obrazovanja.

4. Mediji

S obzirom na kanal komunikacije razlikujemo izravno i posredno društveno komuniciranje. Glavno razlikovno obilježje jest (ne)postojanje tehničkih posrednika između pošiljatelja i primatelja poruke. Posredno komuniciranje temelji se na specifičnim tehničkim nositeljima slike i zvuka, npr. papir, žični ili bežični uređaji za prijenos audio ili video signala, te odgovarajućim tehničkim aparatima za kodiranje i dekodiranje. Posredno komuniciranje se još naziva i komuniciranje preko medija.⁹ Kako je i ranije spomenuto, društvo je tijekom godina razvijalo razne izume koji su im pomagali u komunikaciji, a tako se „pojaviła potreba za dokumentiranjem i razmjenom informacija sa širom publikom.“ (Majdenić 2019: 15). Informacije se moraju transformirati u neki komunikacijski medij kako bi doprle do šire publike, u protivnom bi ostale poznate samo autoru. Razvojem komunikacijskih tehnologija povećavala se masa medijske javnosti:

„(...) u doba tiskoslovnog komuniciranja (novine, knjige, publikacije) volumen utjecajne medijske komunikacije je dosegnuo milijunske mase građana koje su bile izložene jedinstvenom tiskoslovnom informacijskom izvoru. Tako je stvoren sustav javnog informiranja (priopćavanja, dostavljanja poruka). (Plenković 2013: 1)

Danas većina građana prati medije, svakodnevno se informiraju o događajima iz države, ali i svijeta pa je važno i učenike tijekom obrazovanja učiti o medijima. Učenike je važno upoznati s definicijom medija i njihovom poviješću te ih kritičkom analizom poučavati o osnovnim medijskim elementima kako bi u budućnosti mogli kritički procijeniti informacije koje dobivaju putem medije. Mediji su, uz kulturu, kao predmetno područje uvršteni u *Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik*, ali praktično znanje učenici često stječu u sklopu novinarskih družina, o čemu će više riječi biti u idućim poglavljima ovoga rada.

⁹ Definicija pojma komunikacija, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 26. 4. 2023, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32686>

4.1. Definicija medija

Riječ medij latinskog je podrijetla, lat. *medius* najčešće se prevodi kao srednji ili onaj u sredini, a može označavati i sredstvo. Značenje riječi varira s obzirom na znanost koja se bavi definiranjem pa tako fizičari medij definiraju kao tvar u kojoj se odvija neki proces ili nosilac energije nekog procesa, biolozi kao skup uvjeta u kojima nešto postoji, zbiva se, živi ili djeluje, u informacijskoj teoriji medij označava fizičko sredstvo za trajnu ili povremenu pohranu informacija i podataka, dok je u lingvistici medij termin kojim se označuje „srednje“ glagolsko stanje u svjetskim jezicima.¹⁰

U ovome radu riječ medij usko povezujemo s komunikacijom pa je važno spomenuti da komunikacijske znanosti medij definiraju kao – „fizičko ili tehničko sredstvo pretvorbe poruke u signal koji se može slati kanalom“ (Jurčić 2017: 128), a slično je medij definiran i u Anićevoj rječniku - „sredstvo i (usmeni, pisani) način iskazivanja čega, sredstvo komunikacije“ (Anić 2007: 244). Majdenić daje opširniju definiciju, preuzetu iz raznih rječnika i enciklopedija, pa medij definira kao „sredstvo za prenošenje informacija koje označava sustave javnog informiranja za širenje vijesti i audiovizualnih sadržaja u svrhu informiranja, obrazovanja i zabave svih društvenih slojeva“ (Majdenić 2019: 15). Također spominje i definiciju medija prema *Zakonu o medijima* iz 2004. godine u kojem se navodi da se pod medije podrazumijevaju „novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičkog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike (*Narodne novine*, 2004).

Iz svega navedenog možemo zaključiti da je glavna odrednica medija, kao osnovnog preduvjeta za svaku komunikaciju, prijenos poruke u svrhu informiranja, obrazovanja i zabave šire javnosti, ali je važno naglasiti kako su mediji u suvremenom društvu nadišli ranije navedene definicije. Danas mediji, osim što prenose informacije, postavljaju nove trendove i mogu nametati mišljenja pa je važno da kao nastavnici pripremimo učenike na kritičko sagledavanje informacija koje nam svakodnevno *serviraju* mediji te upozorimo na moguću manipulaciju informacijama u javnom prostoru. Majdenić naglašava da su „mediji danas kreatori, a ne samo prenositelji informacija što izrazito pogubno može biti za djecu i mlade čiji se stavovi i mišljenja o svijetu tek stvaraju.“ (Majdenić 2019: 15).

¹⁰ Definicija pojma medij. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 3. 5. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39755>>

4.2. Pozitivne i negativne strane medija

Ranije je spomenuto kako mediji prenošenjem informacija imaju ulogu informiranja, zabave i edukacije svojih slušatelja, gledatelja ili čitatelja. Sociologinja i profesorica Tena Martinić u svojoj knjizi *Postmoderna, svakidašnjica, komunikacija* (1994) piše o funkcijama medija, a navodi i objašnjava sljedeće:

- informacijska funkcija (smatra da je najvažnija jer je „međuovisnost širih društvenih zajednica daleko veća nego prije, a pojedinac je ovisniji o okolini zbog svoga ograničenog dijapazona“ (prema Jurčić 2017: 131))
- selekcijska i interpunkcijska funkcija (omogućuje razvijanje svijesti o društvenim problemima)
- eksplikacijska funkcija (služi za „uspostavljanje i održavanje kolektivne svijesti i integraciju pojedinca u zajedničku akciju“ (prema Jurčić 2017: 131))
- obrazovna funkcija (pojedinac uči o kulturnim sadržajima, a usporedno se povećava društvena kohezija)
- zabavljačka funkcija (pojedinac želi uživati u sadržaju)
- estetska funkcija (mediji se nameću kao novi umjetnički izraz).¹¹

Martinić također napominje kako pored svake funkcije medija postoji i njezina disfunkcija, smatra kako je rezultat komunikacije u opreci s motivima komuniciranja – „primatelj ne prihvaća komunikacijski sadržaj, već ga prestrojava prema vlastitom i pridaje mu značenje koje nije eksplicitno iskazano.“ (Jurčić 2017: 131). Disfunkcija svake ranije navedene funkcije medija zapravo nam ukazuje da bi primatelj o poruci koju dobiva trebao razmisliti, preispitati te tek tada usvojiti samo one dijelove za koje je procijenio da su za njega bitne i istinite. Zato bi primatelj trebao biti dovoljno medijski pismen da može razlučiti koje su informacije za njega primjerene, dobre i poželjne, a koje su neprimjerene, loše i nepoželjne.

Osim manipulacije i krive interpretacije, negativna funkcija medija često je i ovisnost o medijskom podražaju. Djeca većinom samostalno gledaju televizijske emisije i videozapise internetskih zvijezda, čitaju časopise ili magazine i slušaju radijske emisije ili *podcast*-e, a nerijetko prekomjerno izlaganje takvoj vrsti zabave prerasta u ovisnost gdje dijete na oduzimanje tog medijskog podražaja reagira izrazito negativno.

¹¹ Tena Martinić, *Postmoderna, svakidašnjica, komunikacija*, 1994., prema Jurčić, 2019: 131

Sljedeći problem je što djeca te sadržaje većinom biraju samostalno, bez ranijeg savjetovanja s roditeljima ili skrbnicima pa oni mogu prikazivati nasilje ili koristiti neprimjeren rječnik. Djeca usvajaju ponašanje koje gledaju, čitaju ili slušaju pa mogu stvoriti krive predodžbe o onome što je u društvu prihvatljivo, a što nije. Također često konzumiraju sadržaje koji specijalnim efektima i montažom omogućavaju brisanje granice stvarnog i nestvarnog pa mogu pokušati rekreirati ono što su vidjeli u medijima te se time dovesti u opasnost.

Nakon isticanja negativnih strana medija, potrebno je istaknuti i pozitivne utjecaje koje mediji imaju na pojedinca i društvo. Kvalitetni sadržaji poput edukativnih radijskih i televizijskih emisija, časopisa i novina uvelike obogaćuju živote mladih i starih. Konzumiranjem kvalitetnih sadržaja lako dolazimo do novih informacija, učimo o drugačijim kulturama te svijetu koji nas okružuje. Dobro informiran građanin aktivniji je u društvu, stvara mišljenje o trenutačnim društvenim problematikama i lakše se aktivira u bitci za poboljšanje životnih uvjeta u svojoj zajednici. Također, mediji mogu biti važan alat u obrazovnom sustavu. Nastavnici uz pomoć medija lakše prenose obrazovne sadržaje, a učenici iste lakše usvajaju jer se u isto vrijeme zabavljaju, informiraju i uče. Osim informiranosti i obrazovanja, mediji nam primarno služe za zabavu i opuštanja od obaveza.

Možemo zaključiti da su utjecaji medija na pojedinca zamišljeni kao isključivo pozitivni i teže obogaćivaju pojedinca i društva u cjelini, ali da se u isto vrijeme krivom interpretacijom i korištenjem mogu izazvati negativni efekti pa Mikić zaključuje:

„(...) utjecaj masovnih medija ovisi o stupnju i načinu na koji ih primatelji rabe. Mediji utječu na ljude, ali zato se prema primateljima ne treba odnositi kao prema žrtvama medijskoga utjecaja, nego kao prema osobama, pojedincima koji su u većoj ili manjoj mjeri sposobni biti aktivnim sudionicima medijskoga procesa. Da bi to bili, potrebno je medijski ih opismeniti.“ (Mikić 2015: 18).

4.3. Masovni mediji

Masovni mediji termin je preuzet iz engleskog jezika (*mass media*) te označavaju sredstvo masovnog priopćivanja, skupni naziv za komunikacijska sredstva, sredstva javnog priopćivanja i ustanove koje djeluju na velik broj čitatelja, slušatelja i gledatelja.¹² Mogu se podijeliti u dvije osnovne skupine – komercijalni i javni masovni mediji. Komercijalni mediji ili profitno okrenuti mediji financiraju se na temelju prodaje blokova za oglašavanje pa oni, za razliku od javnih medija, moraju brinuti o gledanosti sadržaja kojeg prikazuju jer im više publike garantira višu cijenu blokova za oglašavanje. S druge strane, javni ne zarađuju od veće gledanosti pa često plasiraju sadržaj koji zanima manji broj publike, tj. usmjeravaju se na uske interese manjeg dijela gledatelja, čitatelja ili slušatelja, zato se još nazivaju i elitni mediji. Zbog načina financiranja upravo su komercijalni mediji skloniji manipulaciji, a često kreiraju sadržaje namjenjene djeci te starijima. Majdenić naglašava da je s „djecom zbog njihova neznanja, naivnosti i nježnosti karaktera najlakše manipulirati“ (Majdenić 2019: 21) pa je bitno učenike podučavati medijskoj kulturi kako bi mogli prepoznati medijske manipulacije i znati im se oduprijeti. O važnosti medijske kulture i razvijanju medijske pismenosti tijekom obrazovanja će biti govora u narednim poglavljima.

Masovne medije Zrinjka Peruško opisuje kao institucije koje zadovoljavaju potrebu društva za javnom komunikacijom u kojoj mogu sudjelovati svi članovi društva, a ističe da su masovni mediji istovremeno komunikacijski oblici ili proizvodi, institucije i kulturne formacije (Peruško 2011:15). Masovni mediji su, prema Peruško, knjiga, tisak (novine, časopisi), film, televizija, radio, nosači zvuka i slike (video, CD, DVD), a prema stupnju masovnosti publike mogu biti lokalni, nacionalni i međunarodni. Također spominje i javne, privatne, državne i *community*, tj. asocijativne ili medije trećeg sektora te matične (*mainstream*) i alternativne medije (Peruško 2011:15). Majdenić naglašava kako „simbolička dobra, uobičajeno nazvana poruke, se mogu posredstvom masovnih medija reproducirati u neograničenom broju, namijenjena su prodaji i dostupna svim članovima društva“ (Majdenić 2019: 22). Ipak, publika selektivno bira, po vlastitim afinitetima i potrebama, koje će masovne medije pratiti, a koje neće. U zadnjih par desetljeća razvijaju se razne vrste masovnih medija koje nude velik broj programa pa gledatelj/slušatelj/čitatelj ima veću slobodu kod izbora sadržaja.

¹² Definicija pojma masovni mediji. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 3. 5. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39312>

4.4. Vrste medija

Primarna podjela medija odnosi se na način distribucija pa tako govorimo o tiskanim, elektronskim i novim medijima. U tiskane medije ubrajamo knjige te dnevnu, tjednu, polumjesečnu i mjesečnu periodiku, tj. novine, magazine, časopise i dr. Johannes Gutenberg je 1455. godine izumio tiskarski stroj te tako omogućio veću i bržu proizvodnju tiska pa se upravo knjiga smatra najstarijim masovnim medijem. Radio i televizija ubrajaju se u elektronske medije, dok je internet novi medij. Srećko Lipovčan u svojoj knjizi *Mediji – druga zbilja?* dodatno problematizira podjelu fotografije i filma u kontekstu medija pa zaključuje kako su oni mediji *sui generis*, tj. svojevrsni ili posebni (Lipovčan 2006: 21). Nameće se i podjela medija na klasične i suvremene pa su tako tiskovni mediji klasični, s obzirom na vrijeme nastajanja i razdoblje najveće popularnosti, dok su suvremeni mediji elektronski jer su posljedica suvremenog izuma elektronike. Suvremeni mediji zato čine film, radio, televizija, računalo te internet. Peruško navodi složeniju podjelu medija prema kojoj masovne medije dijelimo još prema:

- vrsti ili sektoru (knjiga, tisak (novine, časopisi), film, televizija, radio, nosači zvuka i slike (video, CD, DVD))
- prema geografskoj razini i doseg (lokalni, nacionalni i međunarodni)
- prema obliku vlasništva ili upravljačke kontrole (privatni, javni, državni i mediji trećeg sektora)
- prema bliskosti i problematici javnog i političkog mišljenja (matični (*mainstream*) i alternativni mediji) (Peruško 2011: 16).

Iz svega navednog o različitim vrstama medija Krešimir Mikić donio je zaključak:

„Možemo reći da je tako televizija medij informiranja i zabave; radio je dnevni pratitelj s glazbom i kraćim informacijama; novine služe kao detaljniji, „dublji“ prikaz određene teme, a knjiga za pobuđivanje mašte i spoznavanje izražavanja riječima; film, kao najsloženiji medij, nudi bogatstvo doživljaja, a računalo i internet služe za samostalno učenje, komunikaciju i rasprave, kao i računalne igre, koje služe zabavi, ali i učenju, razvijanju sposobnosti, od fizičkih do umnih. Multimedijски sadržaji uspješno povezuju učenje i igru, dakako, uz ostala nastavna sredstva, uključujući i, kako to kažemo, „živu riječ“ učitelja.“ (Mikić 2015: 15).

Suvremeni čovjek svakodnevno dolazi u doticaj sa svim vrstama medije: čitanjem novina, bilo da se radi o tiskanom ili internetskom izdanju, slušanjem najdraže radijske emisije prije spavanja, gledanjem vijesti ili najdraže televizijske serije ili pak pretraživanjem literature za pisanja diplomskog rada. Teško je zamisliti kako bi život izgledao da nemamo medija, oni služe za zabavu, informiranje i obrazovanje, a često se te funkcije isprepliću. Mediji su sastavni dio života svakog pojedinca, a često imaju i utjecaj na način kako, kada i gdje ljudi uče, „mediji se razvijaju paralelno uz razvitak ljudskoga učenja (znanja)“ (Majdenić 2019: 25) pa je vrlo važno osvijestiti i potaknuti učenike na razmišljanje o porukama koje se prenose medijima te kroz nastavu Hrvatskog jezika pa i sudjelovanjem u novinarskim i srodnim druženjima razvijati njihovu medijsku pismenost. O samom pojmu i projektima koji se bave poticanjem medijske pismenosti kod djece i mladih će više govora biti u sljedećem poglavlju.

5. Medijska pismenost

Živimo u medijskom dobu, a posebno je važan odnos djece i mladih s medijima jer su nove generacije okružene medijima tijekom cijeloga života, za razliku od starijih generacija koje su o medijima učile postepeno njihovom pojavom i razvitkom. Današnja djeca odrastaju uz medije pa je važno poticati učenike da promišljaju o onome što svakodnevno čitaju, slušaju i gledaju. Time se bavi medijska kultura koja se poučava unutar Hrvatskog jezika. Cilj nastave medijske kulture jest „da bude aktualna, bliska i korisna učeniku koji će moći kvalitetno procijeniti prikazani sadržaj“ (Majdenić 2019: 26). U nastavi medijske kulture primarno se razvija učenikova medijska pismenost. Medijska pismenost je krovni termin koji obuhvaća srodne vrste pismenosti, a obuhvaća cijeli niz kognitivnih, emocionalnih i društvenih kompetencija koje uključuju korištenje tekstova, alata i tehnologija; vještine kritičkog mišljenja i analize; vježbanje sastavljanja poruka i kreativnost; sposobnost promišljanja i etičkog razmišljanja; kao i aktivno sudjelovanje kroz timski rad i suradnju. Smatra se jednom od ključnih kompetencija 21. stoljeća, a uključuje sposobnosti pristupa, analize, vrednovanja i stvaranja medijskih poruka u različitim oblicima.¹³ Budući da su djeca i mladi svakodnevno okruženi velikom količinom informacija, potrebno ih je naučiti kako da prepoznaju lažne vijesti, moguće manipulacije i govor mržnje te kako da odaberu kvalitetan, relevantan i istinit sadržaj.

5.1. Uloga UNICEF-a u poticanju medijske pismenosti kod djece i mladih

Od 2018. godine u Hrvatskoj se krajem travnja održavaju Dani medijske pismenosti u organizaciji Agencije za elektroničke medije i Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, a u sklopu projekta se podiže svijest javnosti o važnosti medijske pismenosti i kritičkog razmišljanja o medijskim sadržajima i stvaraju prilike za medijskim obrazovanjem građana, posebice djece i mladih. Dani medijske pismenosti nude i podršku nastavnicima i odgojiteljima osiguravanjem obrazovnih materijala za razvoj medijske pismenosti.¹⁴ Na UNESCO-vu međunarodnom simpoziju „Odgoj za medije“, organiziranom u Gruenwaldu u SR Njemačkoj, predstavnici devetnaest država već tada prepoznaju važnost medijske pismenosti pa 1982. godine potpisuju deklaraciju kojom se obvezuju da će slijediti naputke o odgoju za medije kako bi doskočili novim izazovima koje moderno doba donosi.

¹³ *Medijska pismenost*, mrežne stranice Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske. Pristupljeno 17. 5. 2023. <https://min-kulture.gov.hr/medijska-pismenost/16796>

¹⁴ *Dani medijske pismenosti*, mrežna stranica Medijskapismenost.hr. Pristupljeno 17. 5. 2023. <https://www.medijskapismenost.hr/dani-medijske-pismenosti-2023/>

Zagovaraju da komunikacijsko obrazovanje i medijski odgoj postanu sastavni dio obrazovnog sustava kako bi građani u budućnosti mogli kritički promatrati medijske sadržaje:

„Škola i obitelj odgovorni su za pripremu mladog čovjeka za život u svijetu koji na njega snažno utječe slikom, riječju i zvukom. (...) Medijski odgoj bit će najučinkovitiji ako roditelji, učitelji, medijske osobe i donositelji odluka (*decision-makers*) zajedno spoznaju da svojim udjelom moraju pridonositi razvijanju veće kritički svijesti slušatelja, gledatelja i čitatelja. Veća povezanost između odgojno-obrazovnih i komunikacijskih sustava bila bi nedvojbeno važan korak u djelotvornijem obrazovanju“ (Košir 1999: 12).

Deklaracija o odgoju za medije poziva sve koji su za to odgovorni:

1. za uvođenje cjelovitih medijsko-obrazovnih programa koji uključuju sve razine obrazovanja – od predškolske do sveučilišne razine te obrazovanje odraslih. Pomoću njih će se razvijati znanje, spretnost i odnos prema medijima, a glavni cilj će biti poticanje povećanja kritičke svijesti i veća osposobljenost korisnika elektronskih medija i tiska. Programi bi trebali uključivati analizu medijskih proizvoda, uporabu medija kao sredstva kreativnog izražavanja i sudjelovanje u dostupnim medijskim kanalima
2. na razvijanje programa za učitelje i vanjske suradnike kako bi produbili njihovo znanje i razumijevanje medija te kako bi ih upoznali s modernim metodama podukama kako bi na pravilan način mogli podučavati učenike. Važno je osvijestiti da učenici svakodnevno koriste medije te je važno produbiti njihovo fragmentarno znanje o korištenju medija u svakodnevnom životu
3. da pobuđuju razvojne i obrazovne aktivnosti koje bi pomagale pri medijskom odgoju, a iste bi uključivale interdisciplinarna područja poput psihologije, sociologije, lingvistike i komunikacijskih znanosti
4. za podupiranje aktivnosti UNESCO-a vezanih za međunarodnu suradnju na području medijskog odgoja (prema Košir 1999: 12).

5.2. Suvremena situacija

Napredak suvremenih tehnologija zahtijeva konstantno obrazovanje medijskih korisnika. Korištenje medija zahtijeva određeno znanje o tehnologiji kojim se medij konzumira pa je potrebno usavršavanje kod susreta s novim tehnologijama, tj. stalno medijsko opismenjavanje nastavnika, ali i roditelja ili skrbnika.

Osim u školi, učenici se svakodnevno koriste medijima u slobodno vrijeme pa je važno educirati roditelje ili skrbnike o novim medijima te ih poticati da sudjeluju u odabiru medijskih sadržaja zajedno sa svojom djecom kako bi spriječili konzumaciju neprimjerenih sadržaja. Načela suvremenog koncepta medijske pismenosti su:

- učenje o medijima (povijest medija, načela funkcioniranja, vrste medija i dr.)
- poznavanje pozitivnih i negativnih učinaka medija
- komunikacija o poželjnim sadržajima distribuiranim medijima
- državno poštivanje deklaracija i preporuka, donošenje zakona i rješenja vezanih za medijsku pismenost te poticanje opismenjavanja građana
- rad s medijima, praktično razumijevanje medijske politike (školski radio, školske novine i televizija).¹⁵

Medijska pismenost obuhvaća dvije razine – reflektivnu i produktivnu. Reflektivna medijska pismenost „omogućuje razmišljanje o medijskim sadržajima i oblicima“ (Košir 1999: 29), ona razvija kritičnost prema ponuđenim medijskim sadržajima, prema kanalima koji te sadržaje distribuiraju te prema vlasnicima kanala koji ih određuju. S druge strane, produktivna medijska pismenost zahtijeva aktivnu ulogu učenika u medijskoj proizvodnji, oni fotografiraju, izrađuju plakate, crtaju i pišu stripove, uređuju školske novine, stvaraju radijske i televizijske emisije, snimaju filmove, tj. igraju se novinara. Upravo rad s medijima, na praktičnoj razini, pridonosi razvijanju medijske pismenosti kod učenika jer kreiranjem vlastitog medijskog sadržaja mogu razumijeti na koji način mediji funkcioniraju. Školski radio te školske novine i televizija nude učenicima mogućnost da se kroz slobodne aktivnosti zabavljaju, ali i da nešto nauče. Sudjelovanjem u školskoj novinarskoj družini učenik može uvježbati komunikacijske vještine, raditi u timu s ostalim učenicima te prihvaćati različite ideje, razvijati svoju kreativnost kod kreiranja medijskih sadržaja, riješiti se treme te djelovati u vlastitoj zajednici.

¹⁵ Zgrabljic, N. (2003) *Medijska pismenost - za život s medijima*. U: Bašić, J. & Janković, J. (ur.) *Lokalna zajednica - izvorište nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*. Zagreb, Vladin ured za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži ; Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži

6. Slobodne ili izvannastavne aktivnosti

Slobodne ili izvannastavne aktivnosti mogu se definirati kao aktivnosti unutar učeničkih organizacija ili klubova u školi, a organizirane su prema načelu samostalnosti učenika koji u njima sudjeluju radi razvijanja njihova stvaralaštva (Težak 1969: 9). U obrazovanom sustavu većinom se naglasak stavlja na nastavni proces, dok se izvannastavne aktivnosti često i zanemaruju, što dokazuje oskudna literatura koja analizira takve aktivnosti ili koja bi poslužila kao priručnik nastavnicima koji imaju afinitete za osnivanjem takvih družina ili učenicima koji bi u istima htjeli sudjelovati. Težak, jedan od prvih metodičara Hrvatskog jezika koji je uvidio važnost pisanja priručnika o humanističkim izvannastavnim aktivnostima, u svojoj knjizi *Literarne, novinarske, recitatorske i srodne družine* iznosi činjenicu kako su slobodne ili izvannastavne aktivnosti službeno uvedene u naše škole 1953. godine, ali da su temelji za njihovo osnivanje postojali i ranije. Već u 17. stoljeću, pojavom prvih gimnazija, započinje organiziranje literarnih i kazališnih družina, ali i tajnih književnih te političkih đačkih udruženja (Težak 1969: 7). U mnogim takvim udruženjima odrastaju i razvijaju ideje naši kasnije poznati autori, političari i intelektualci.

Težak također ostavlja dokaze o tadašnjim obrazovnim praksama te iznosi podatak da su u vrijeme objavljivanja priručnika, tj. 1969. godine, slobodne aktivnosti bile obavezne u osnovnoškolskom obrazovanju: „opći plan osnovne škole obvezuje sve učenike 6., 7. i 8. razreda da se uključe u jednu od slobodnih aktivnosti. (...) Učenik je obavezan raditi u jednoj slobodnoj aktivnosti (2 sata tjedno); a samo veoma dobri učenici mogu biti u dvjema grupama (4 sata tjedno)“ (Težak 1969: 9). Prema tome može se zaključiti kako je tada u školama vladao veliki interes za sudjelovanje u slobodnim aktivnostima jer su samo oni najbolji učenici mogli sudjelovati u više različitih aktivnosti, ali i kako su škole biti obvezne nuditi velik broj različitih aktivnosti, što danas nažalost nije slučaj. Danas je svaka škola obavezna organizirati izvannastavne aktivnosti, a potrebno je uvažavati interese i potrebe učenika. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* predstavlja zakonsku odredbu kako svaki Školski kurikulum utvrđuje nastavni plan izvannastavnih aktivnosti, a donosi se na temelju nacionalnog kurikulumu te nastavnog plana i programa (Valjan Vukić 2016: 36). Učenici se o izvannastavnim aktivnostima koje nudi njihova škola mogu informirati kroz izložbe učeničkih radova, čitanjem školskog lista, mrežnih stranica škole, slušanjem školskog radija, gledanjem školske televizije ili odlaskom na *Dane izvannastavnih aktivnosti*.

S obzirom na vlastite sklonosti i interese ili preporukom nastavnika učenici odabiru izvannastavne aktivnosti u kojima žele sudjelovati. Aktivnosti na koje učenici ne pokažu dovoljan interes izdvajaju se iz godišnjeg plana i programa škole, dok se istodobno aktiviraju nove aktivnosti za koje su učenici pokazali interes i želju, ako za njih postoje uvjeti. Tako se postiže veće zadovoljstvo učenika ponuđenim sadržajima, pokazuje im se da je njihovo mišljenje važno i spriječava se monotonija i opetovano ponavljanje istih aktivnosti. Također je važno da u provedbi izvannastavnih aktivnosti nastavnik daje učenicima mogućnost slobodnog biranja sadržaja i tema kojima će se baviti unutar aktivnosti, da ih podržava da iznose svoje kreativne ideje i inovativne zamisli vezane za provedbu, organizaciju i mogućnost poboljšanja aktivnosti te da ih potiče na pozitivne promjene unutar školske, međuškolske i lokalne zajednice.

Škola kao odgojno-obrazovna ustanova učenicima tijekom obrazovanja nerijetko postaje i drugi dom, a boravak u njoj utječe na sve aspekte učenikova života. Valjan Vukić smatra kako bi škola „uz nastavu, kao temeljnu djelatnost, trebala preuzeti dio brige i odgovornosti za slobodno vrijeme učenika i „iskoristiti“ to slobodno vrijeme za „produženo“ odgojno djelovanje“ (Valjan Vukić 2016: 34), a to je ponajprije moguće osnivanjem, organizacijom i provedbom slobodnih ili izvannastavnih aktivnosti. Razlika između nastave i izvannastavne aktivnosti je očita, prva se odvija u učionici u određenom, već ranije predodređenom razrednom odjelu, dok se druga odvija u posebno formiranim skupinama koje čine učenici iz različitih odjeljenja i različite dobi, ali ih povezuje zajednički interes prema određenoj aktivnosti. Sudjelovanjem u izvannastavnim aktivnostima učenici razvijaju osobne potencijale, obogaćuju socijalna iskustva s vršnjacima, a važno je napomenuti kako se „sudjelovanjem u izvannastavnim aktivnostima smanjuje prostor za djelovanje rizičnih čimbenika na djecu i mlade u slobodnom vremenu“ (Valjan Vukić 2016: 34), tj. rizična ponašanja, poput odustajanja od škole, maloljetničkih trudnoća, zlouporaba droga i alkohola, pušenje i kockanje, učestalija su kod učenika koji ne sudjeluju u izvannastavnim aktivnostima.

U ovome diplomskom radu dodatno će se istaknuti opis i analiza prvenstveno novinarskih družina, a ostale skupine vezene uz Hrvatski jezik će biti kratko pojašnjene. Ovaj rad se neće baviti prirodoslovnim družinama, koje su možda i najviše zastupljene u Hrvatskoj, te njihov rad nije uzet u obzir u narednim poglavljima.

6.1. Cilj i uloga nastavnika u izvannastavnim aktivnostima

Mnogi roditelji, ali i vanjski promatrači obrazovnog sustava smatraju kako bi izvannastavne aktivnosti trebale biti početak karijernog puta učenika, da bi u literarnim društinama trebali sudjelovati budući književnici, teoretičari književnosti ili književni kritičari, kako bi dio novinarske skupine trebali biti budući novinari, publicisti i urednici, iz jezičnih sekcija trebali bi izaći već gotovi lingvisti, filolozi i profesori jezika, ali u praksi to često ne bude slučaj. Potrebno je naglasiti da je takav rasplet događaja moguć, mnogo djece baš u takvim društinama pronađe prve poticaje za kasniji posao, ali osnovni cilj družina nije obučavati buduće književnike, profesore jezika i novinara nego učenicima usaditi ljubav prema knjizi, pisanju i jeziku. Težak, polazeći od općih zadataka izvannastavnih aktivnosti, rezultate literarnih, novinarskih, filmskih i ostalih srodnih družina vrednuje prema tome u kojoj mjeri:

- uvode učenika u društveno upravljanje,
- razvijaju kod učenika smisao za rad i za organizaciju rada,
- pobuđuju u učeniku afinitet za određenu aktivnost,
- omogućuju učeniku da jedan dio svog slobodnog vremena posveti društveno korisnom radu,
- pospješuju razvoj sposobnosti za određenu kulturno-umjetničku djelatnost kao učenika
- pružaju pomoć nastavi u ostvarivanju općih odgojno-obrazovnih ciljeva škole,
- omasovljuju publiku kao potrošača kulturno-umjetničkih dobara s istančanim ukusom (Težak 1969: 12).

Također napominje da je osnovni cilj jezičnih, literarnih, novinarskih i drugih srodnih družina, s obzirom na buduću vezu učenika sa slobodnom aktivnošću koju su odabrali već u osnovnoj školi, „stvaranje i odgajanje buduće književne, novinarske, kazališne, filmske i radio-televizijske publike čiji će se interesi za knjigu, štampu, film, kazalište, radio i televiziju izdići iznad najobičnije želje za razbijanjem dokolice“ (Težak 1969: 12). Navedene ciljeve potrebno je jasno istaknuti učenicima, roditeljima i ostalim vanjskim promatračima kako ne bi došlo do zabune i prevelikih očekivanja. Također je važno naglasiti kako bi se afiniteti, želje i očekivanja roditelja, skrbnika, ali i drugih nastavnika trebali ostaviti po strani kako bi učenici primarno mnogi uživati u aktivnosti koju su sami izabrali.

Humanističke izvannastavne aktivnosti većinom vode nastavnici Hrvatskog jezika jer su oni najosposobljeniji za takvu vrstu aktivnosti jer su stručno obrazovani na tim područjima. Dodatno se mogu uključiti i drugi nastavnici koji pokazuju afinitete prema područjima izvannastavnih aktivnosti, a bitno je da se voditelji i suvoditelji educiraju i nadograđuju svoje znanje, ali i da dopuštaju učenicima da iznose svoje ideje. Kod odabira voditelja literarnih, novinarskih, recitatorskih i ostalih srodnih skupina potrebno je obratiti pažnju pokazuje li odabrani nastavnik afinitet i sposobnost za vođenje takve skupine jer ako on/ona nije zainteresiran za takvu poziciju, učenici će također brzo izgubiti interes. Takva družina se ne bi trebala ni osnivati ako nema zainteresiranih učenika i nastavnika te ako škola nema kadrovske mogućnosti za uspješnu provedbu aktivnosti. Uloga nastavnika u vođenju izvannastavne aktivnosti je samo u početku pokretačka i inicijatorska, a kasnije on postaje tek „savjetodavni voditelj, pedagoški rukovodilac, aktivni pokrovitelj, koji bdije, potiče, savjetuje, usmjerava, hrabri, ponešto i inicira, ali se ne nameće kao nepovredivi vođa“ (Težak 1969: 21).

Nastavnikova uloga u početku je da organizira, planira i zadaje zadatke članovima družine kako bi oni kasnije, prema njegovom primjeru, mogli izvoditi takve zadatke. Svoje znanje mora cijelo vrijeme prenositi jer će se učenici tijekom godina mijenjati, stari članovi će odlaziti, a novi dolaziti. Također je potrebno pravilno dozirati prebacivanje odgovornosti na učenike kako ne bi došlo do sloma ili neuspjeha. Neki će učenici odmah biti spremni prihvatiti nova zaduženja, dok će drugima biti potrebno postepeno zadavanje zadataka kako bi uspješno odradili ono što se od njih u tom trenutku traži. Nastavnik se, čak i kada primijeti da učenici obavljaju zadatke samostalno, ne smije isključiti iz rada u družini, on uvijek ostaje u pozadini da pomogne, informira i potakne učenike na istraživanje i učenje novih spoznaja, pogotovo iz područja koje je usko vezano za rad određene družine. Ipak je nastavnik taj koji je obrazovan kako bi poučavao druge te ne smije od učenika očekivati da će sve iz prve odraditi savršeno ili da im nikada neće biti potrebna njegova pomoć. Težak napominje kako bi nastavnik-voditelj određene družine trebao biti autoritativan, tj. da svojim argumentima pomogne družini da bude bolja, a ne da nameće svoje viđenje učenicima, „mogli bismo reći da je nastavnik uspio tek onda ako ga učenici smatraju kao starijeg, iskusnijeg člana svoje sekcije, bez kojeg i mogu biti na jednom ili drugom sastanku, ali koji se ne bi mogao isključiti iz sekcije bez velike štete i opasnosti da sekcija ne zahiri pa možda i sasvim uvene“ (Težak 1969: 22).

6.2. Vrste družina vezane uz hrvatski jezik

Kako je i ranije navedeno, izvannastavne aktivnosti mogu se definirati kao aktivnosti unutar učeničkih organizacija, udruženja ili klubova koje se održavaju isključivo u školi, prije ili nakon redovne nastave, a organizirane su prema načelu samostalnosti učenika radi razvijanja njihova stvaralaštva. U izvannastavnim ili slobodnim aktivnostima naglasak je na željama, prijedlozima i interesima učenika pa se tako mogu osnivati različite družine koje imaju vezu s hrvatskim jezikom – jezična ili filološka, literarna ili književna, novinarska, recitatorska, dramska, knjižničarska, izdavačka, radijska ili televizijska družine. Škole mogu također i kombinirati ranije spomenute družine, ako za to postoji potreba i interes pa možemo govoriti i o literarno-novinarskim, literarno-recitatorskim i dramsko-recitatorskim družinama. Važno je napomenuti kako družine većinom imaju između deset i trideset članova, a sve manje i preko toga može izazvati razne probleme i izazove. Družine s manje od deset članova izlažu se opasnosti da zbog odsutstva pojedinih članova ne mogu preuzeti obimnije i složenije zadatke, dok družine s prevelikim brojem članova imaju više teškoća s disciplinom, pokretljivošću i prostorom, a često se pojedini članovi distanciraju ili pasiviziraju od družine jer smatraju kako njihovo mišljenje nije dovoljno uvaženo u družini (Težak 1969: 20). U nastavku će svaka družina biti dodatno objašnjena te će se izložiti njezini temeljni zadaci, a poseban naglasak će se staviti na novinarske i televizijsko-radijske družine.

6.2.1. Literarna ili književna družina

Literarna ili književna družina „proširuje i produbljuje literarno obrazovanje svojih članova“ (Težak 1969: 12), a glavni sadržaj njihova rada su čitanje knjiga i časopisa (hrvatskih i svjetskih autora, novijih i starijih), polemike i diskusije o pročitanoj, pisanje i čitanje vlastitih literarnih pokušaja, proučavanje književne povijesti, teorije i kritike, istraživanje drugih znanosti koje su srodne književnosti (stilistika, filologija, filozofija i dr.), intervjuiranje i dovođenje hrvatskih književnika u školu na književno predavanje, organiziranje književnih večeri te promicanje ljubavi prema knjizi (Težak 1969: 12). Takve družine se mogu baviti različitim aktivnostima, bitno je samo da je odabrana aktivnost povezana s književnošću. Zato je važno učenicima prepustiti vođenje družine, poticati ih da predlože vlastite ideje, a ponajviše ih usmjeriti k stvaralačkom radu.

Rad literarne družine može se odvijati u školi (radni sastanci, literarno sjelo i čajanke, susreti s književnicima, književne večeri, književni klub i dr.), ali i izvan škole (izleti, odlasci na predstavljanje knjiga, suradnja s drugim literarnim družinama, radionica kreativnog pisanja i dr.).

Također je važna suradnja s drugim školskim družinama pa literarne družine mogu ostvariti suradnju s dramskom družinom (pisanje teksta za izvođenje na školskoj predstavi), filmskom družinom (pisanje ideja, sinopsisa i scenarija za film koji planiraju snimati ili pak mogu održati filmsku večer u kojoj će se raspravljati o razlici između knjige i filmske adaptacije knjige), novinarskom i radio-televizijskom družinom (pisanje literarnih tekstova za školski list, zajedničko uređivanje publikacija, izvođenje vlastitih literarnih pokušaja u televizijskim ili radijskim emisijama, pomaganje oko intervjua s književnikom, pripremanje radijskih i televizijskih emisija ili novinskih članaka vezanih za književnost), likovnom sekcijom (uređivanje literarnih panoa, zidnih novina i učeničkih publikacija) te muzičkom sekcijom (organizacija zajedničkih aktivnosti (izleta, sijela, čajanki, priredbi i dr), pisanje pjesama za izvođenje (npr. školska himna) i dr.) (Težak 1969: 263).

Literarna družina svoje najuspješnije radove može predstavljati na školskim priredbama, smotrama, ali i natjecanjima na kojima će imati priliku predstavljati svoju školu (Težak 1969: 262). Težak naglašava kako članovi družine čitaju kraće književne vrste (pjesme, novele, crtice, kratke priče i dr.) i ulomke dužih književnih vrsta (roman, drama) te razlikuje dvije vrste čitanja književnih djela na redovnim sastancima literarne družine – planirano i neplanirano čitanje. Planirano čitanje je „u vezi s određenim zadacima (godišnjicama, književnim problemima, tematskim područjima) koji su zacrtani godišnjim planom“ (Težak 1969: 77), dok se neplanirano čitanje veže uz neplanirane događaje (pojava novih knjiga na tržištu, po preporuci nekog člana, smrt autora i sl). Tako učenici mogu aktivno sudjelovati u družini, a dodatno biti informirani kao književna publika te se od njih očekuje da istražuju nove autore i djela kako bi radni sastanci bili dinamičniji i aktualni. Od članova literarnih družina očekuje se pravilno interpretativno čitanje, za koje se potrebno ranije pripremiti (Težak 1969: 78) Nastavnik se također priprema za radne sastanke, čita djela koja su zadana, istražuje moguće interpretacije, biografiju autora te mora ukazivati na krivo interpretirane komponentne djela. Ponekad dio svoga zadatka može prepustiti učenicima, ali mora uvijek biti pripremljen sudjelovati u raspravama.

6.2.2. Recitatorska i dramska družina

Osnovni sadržaji rada recitatorske družine su interpretativno čitanje, poetsko govorenje, recitiranje, analiza književnog djela koje se izvodi, proučavanje teorije o čitanju i recitiranju, proučavanje pravilne retorike, slušanje dobrog interpretativnog čitanja ili poetskog govorenja pomoću auditivnih medija (radio, snimka na internetu, televizija, kazalište i dr.) (Težak 1969: 13).

Osnovni zadatak ove družine je „usavršavanje izražajnog čitanja i recitiranja, a to iziskuje dublje ulaženje u vrednote umjetničkog teksta“ (Težak 1969: 13), tj. članovi recitatorske skupine moraju interpretirati književni tekst kojeg će recitirati kako bi to što pravilnije odradili. S druge strane, dramska družina „razvija smisao za dramski izraz“ (Težak 1969: 13) te se unutar nje čitaju i analiziraju razni dramski tekstovi, često se odlazi na kazališne predstave ili gledaju snimke već izvođenih predstava, upoznaje s kazalištem, istražuje kazališna povijest i pravila, uvježbavaju dramske vrste za izvođenje na pozornici te pišu kazališni komadi i kritike.

Možemo zaključiti da su razlike između ovih dvaju aktivnosti male i zanemarive, jedni se bave isključivo dramskim rodnom, dok drugi čitaju te recitiraju i ostale književne rodove, ali koncept im je isti pa se često u literaturi ne objašnjavaju zasebno. Karakteristični oblici rada su im radni sastanci, recitali, književne i dramske večeri te priredbe na kojima nastupaju (Težak 1969: 13). Obje družine većinom izvode svoje aktivnosti na školskim priredbama, a mogu nastupati na godišnjicama, sijelima, domjencima te se natjecati na smotrama i natjecanjima. Najpoznatija hrvatska smotra literarnog, dramsko-scenskog i novinarskog stvaralaštva je LiDraNo. Organizatori su Ministarstvo znanosti i obrazovanja i Agencija za odgoj obrazovanje, a smotra se održava svake godine na školskoj, općinskoj ili gradskoj, županijskoj i državnoj razini. Učenici se natječu u osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj kategoriji u literarnom, novinarskom i dramskom stvaralaštvu, a biraju se i najbolji školski listovi, radijske i televizijske emisije.¹⁶

Na LiDraNu većinom sudjeluju članovi literarnih, recitatorskih, dramskih, novinarskih i radio-televizijskih družina pa je ova smotra svojevrsno natjecanje između družina različitih škola u državi. Učenici se radom u družini pripremaju za smotru kako bi što uspješnije predstavili svoju školu i družinu. Recitatorska i dramska družina mogu surađivati s literarnom družinom, novinarskom, radio-televizijskom (nastupajući u njihovom programu, davanjem intervjua), likovnom (izrađivanje kulise i dekorativnih elemenata), muzičkom (muzička i pjevačka pratnja) te filmskom (članovi mogu glumiti u filmu ili pomoći kod uvježbavanja) (Težak 1969: 264).

¹⁶ Pravilnik LiDraNa za 2021. godinu. Pristupljeno 13. 6. 2023.
<https://www.azoo.hr/app/uploads/2021/01/LiDraNo-posebna-pravila-2021..pdf>

Recitatorska družina često sudjeluje na različitim školskim, međuškolskim i gradskim recitalima. Težak naglašava kako se u obliku recitala može dati „izbor iz poezije jednog pjesnika ili pak tematski izbor pjesama različitih pjesnika. (...) Recital se može sastaviti i od dijelova različitih pjesama spretno isprepletenih u jedan poetski vijenac.“ (Težak 1969: 275), a prije recitiranja ili izvođenja dramskog teksta potrebno je učenike dobro pripremiti. Pripreme većinom uključuju tri etape u kojima se učenici prvo upoznaju s govornim vrjednotama (dikcija, izgovor, akcentuacija, intonacija i dr.), zatim slijedi biranje i proučavanje teksta te na kraju praktično uvježbavanje (Težak 1969: 181). Izabrani tekst mora biti prilagođen učenikovom interesu, sposobnosti i dobi. Poželjno je da se prvo analizira književni tekst kao na nastavi (određivanje teme i ideje, pronalaženje motiva, pjesničkih slika i stilsko izražajnih sredstava), a nakon analize slijedi prvo čitanje te kasnije uvježbavanje. Članovi družine aktivnim sudjelovanjem u aktivnosti uvježbavaju interpretacijsko čitanje i stvaralačko recitiranje, ali istovremeno njeguju govorne vrjednote hrvatskog jezika te vrjednote umjetničkog djela.

6.2.3. Filološka ili jezična družina

Filološka ili jezična družina, za razliku od ranije navedenih družina, bavi se isključivo jezičnom komponentom književnog ili neknjiževnog teksta. Ona „razvija interes za probleme suvremenog književnog jezika i bdije nad svim tekstovima koji se javno objavljuju u školi“ (Težak 1969: 13) pa ih možemo kolokvijalno nazvati „školskom jezičnom policijom“. Njihove aktivnosti uključuju proučavanje standardnog hrvatskog jezika i svih njegovih varijeteta tijekom povijesti, čitanje stručnih lingvističkih i filoloških članaka i časopisa, očuvanje mjesnog idioma, stvaranje diferencijalne gramatike, lektoriranje i korigiranje školskih listova, oglasa i plakata te proučavanje jednostavnijih lingvističkih i jezično-povijesnih pitanja (Težak 1969: 13). Karakteristični oblici rada su im radni sastanci, filološke šetnje i jezične tribine (Težak 1969: 13).

Riješavanje jezičnih problema osnovni je zadatak filološke družine, ali njihove aktivnosti svakako su potrebne i ostalim družinama povezanih s hrvatskim jezikom. Zato filološka družina mora surađivati s ostalim družinama, kako bi se u potpunosti slijedila pravila standardnoga hrvatskog jezika. Članovi ove družine mogu ispravljati novinarske i literarne tekstove, uvježbavati akcentuaciju s dramskom i recitatorskom družinom te nuditi odgovore na različite jezične probleme svima koji ih imaju (Težak 1969: 263).

Neke od vježbi mogu biti proučavanje jezika književnih djela, dječje i druge štampe, mjesnih govora, povijesti jezika, provođenje dijalektoloških istraživanja, jezični nadzor te lektoriranje i korigiranje učeničkih radova (Težak 1969: 37-68). Posebno zanimljive mogu biti jezične igre, kojima voditelj družine može razbiti monotonost i članovima omogućiti predah od teškog jezičnog rada. Igre mogu biti koncipirane u obliku jezičnog kviza, u kojemu se članovi mogu natjecati kao pojedinci ili u grupama. Natjecanje je dobar način učenja i utvrđivanja znanja jer učenici vole pokazivati svoje znanje i biti nagrađeni za dobro obavljen zadatak. Osim natjecanja unutar družine, članovi se sudjelovanjem u filološkoj družini mogu spremati i za školsko, županijsko i državno natjecanje iz hrvatskog jezika.

6.2.4. Filmska družina

Članovi sudjelovanjem u radu filmske družine „razvijaju interes za film, i to za sve one oblike rada koji pospješuju podizanje filmske kulture“ (Težak 1969: 13), a glavne aktivnosti su im gledanje filmova, usmeno i pismeno raspravljanje o pogledanom, proučavanje filmske povijesti i teorije, upoznavanje s filmskim tehnikama i instrumentarijem (kamera, programi za montiranje i sl), pisanje sinopsisa, scenarija i knjige snimanja te ona najvažnija, snimanje filmova (Težak 1969: 14). Karakteristični oblici rada su im radni sastanci, odlazak u kino i sudjelovanje na filmskim matinejama i tribinama. Nastavnik-voditelj filmske družine trebao bi imati filmsko obrazovanje, koje može steći na fakultetu (upisivanjem filmskih kolegija) ili sudjelovanjem na filmskim tečajevima ili predavanjima. Ovo je vrlo važno jer nastavnici hrvatskog jezika u većini slučajeva nemaju preveliko znanje o filmskoj teoriji pa je potrebno uvesti dodatne kolegije na fakultetskoj razini obrazovanja.

Težak se dodatno posvećuje filmskim družinama u svojoj knjizi *Metodika nastave filma na općeobrazovnoj razini* pa naglašava kako je gledanje filmskog djela početna i poticajna faza filmskog stvaralaštva te da nakon nje slijede prikazi, ocjene, analize i interpretacije. Za kvalitetne i uspješne rasprave o filmu nužno je poznavanje filmske teorije, a znanje o filmskoj umjetnosti potrebno je stalno proširivati (Težak 2002: 417). Aktivnost filmske družine može biti i uspoređivanje filmskog djela sa srodnim medijima poput knjiga, stripova, novina, kazališnih predstava i televizijskih te radijskih emisija jer se tako učenika upoznaje s različitim umjetnostima i razvija ljubav prema svakome vidu umjetnosti te se tako mogu povezati srodne družine koje djeluju u istoj školi ili gradu.

Jedan od glavnih zadataka filmske družine jest filmsko stvaranje, ako unutar družine za to postoji interes. Potrebno je razigrati dječju maštu jer se mogu ostvariti originalni, nepredvidi i zanimljivi rezultati, a ona se najlakše budi umjetnošću (Težak 2002: 430). Članove družine voditelj može poticati na filmsko stvaralaštvo, na težnju da se „zaustavi trenutak vremena koji bježi, trenutak ljepote koji se neće ponoviti“ (Težak 2002: 431), a najviše uspjeha u tome će imati voditelji koji uspiju članovima pomoći da spoznaju vlastitu nadarenost za sedmu umjetnost (Težak 2002: 431). Filmsko stvaralaštvo odvija se u nekoliko faza, prvo je potrebno motivacijom zainteresirati članove, saslušati i raspraviti o njihovim idejama te mogućim temama filmova te izraditi sinopsis i scenarij, može i uz pomoć literarne skupine. Nakon početne faze pripreme članovi između sebe raspoređuju zadatke, vježbaju rad s kamerom, simuliraju snimanje nekih prizora kako bi dobili širu sliku finalnog rezultata, a zatim započinju s odabirom glumaca i prostora snimanja. Nakon nekoliko testnih snimanja, u kojima se provjerava glumačka uvježbanost i scenski izgled, započinje snimanje filma. Nakon završenog snimanja slijedi montaža, u toj fazi potrebno je snimljeni sadržaj pregledati i razvrstati prema planu izrade, dodati glazbu i željene grafičke elemente te posebne efekte. Završna faza filmskog sadržaja uključuje projekciju filma te zajedničko komentiranje, analizu i ocjenu (Težak 2002: 427).

Težak zaključuje kako „filmska kultura stečena vlastitim stvaralačkim pokušajima izražavanja pokretnom slikom dublja je i trajnija od one koja se zasniva samo na promatranju i proučavanju tuđih filmskih ostvarenja“ (Težak 2002: 420), a učenici, osim širokog spektra tehničkog, filmološkog, scenskog, glazbenog, likovnog i dr. znanja, stječu i „estetski (kinestetski, književni, likovni, glazbeni), etički (dužnost, odgovornost, upornost, nadređivanje pojedinačnih interesa općima, zajedništvo itd.), radni (radne navike, sprega umnog i ručnog rada) te intelektualni (mišljenje, maštanje, zapažanje itd.) odgoj“ (Težak 2002: 420).

6.3. Novinarska i televizijsko-radijske družina

Novinarstvo ili žurnalizam (franc. jour = dan i journal = dnevnik, novine), prema Sapunaru, smatra se jednom od najstarijih ljudskih djelatnosti kojima je „cilj oblikovanje javnog mnijenja, odnosno održavanje protoka društveno važnih informacija u jednoj društvenoj zajednici koja ima zajednički jezik“ (Sapunar 1995: 5). Ljudi imaju potrebu za spoznajama i informacija koje se tiču njihovih svakodnevnih djelatnosti, bio to izvještaj o novim politikama i zakonskim odredbama, obavijesti o vremenskoj prognozi ili stanju u prometu, kako bi se bolje snalazili u svijetu te uspješnije djelovali, a novinarstvo zadovoljava tu potrebu. Sapunar govori i o temeljnoj krilatici novinarstva koja glasi: „dobra informacija označava moć, mjerodavnost, jer tko više zna, taj više i može“ (Sapunar 1995: 5). Sapunar zato novinarstvo definira kao:

„složenu djelatnost stvaranja, oblikovanja i posredovanja svih vrsta informacija radi bolje međusobne orijentacije ljudi u svim bitnim odnosima: prema prirodi (uspješnije djelovanje), prema drugim ljudima (pravni i moralni odnosi) i prema samome sebi (stvaranje slike o sebi i svojim mogućnostima i na kraju, o smislu života) (Sapunar 1995: 6).

Školsko novinarstvo možemo definirati kao prenošenje informacija obrazovnog i zabavnog karaktera sredstvima javnog informiranja (novinama, televizijom, radijom ili nekim od oblika novih medija), a novinarsku redakciju čine učenici škole. O novinarstvu u školi te novinarskim družinama pisali su razni autori, a u ovome radu najvažnije je naglasiti već spomenutog Stjepka Težaka te Branku Primorac, Marijana Šimega i Anitu Šojat koji 2010. godine objavljuju svoju sveobuhvatnu knjigu *Novinarstvo u školi* kojoj je cilj učenicima i nastavnicima približiti novinarstvo kao djelatnost koja nije vezana samo za svijet odraslih nego se u njoj, više nego uspješno, mogu okušati i učenici osnovnih i srednjih škola.

6.3.1. Cilj i svrha postojanja

Težak naglašava kako novinarske družine „trebaju razvijati okretnost u razgovoru i pismenom izražavanju“ (Težak 1969: 13), dok televizijsko-radijske izvannastavne aktivnosti „omogućuju učenicima afirmaciju svojih raznovrsnih sposobnosti i mogućnost da utiče radoznalost širokog raspona od novinarstva, literature i jezika do glazbe, glume, scenografije i filma“ (Težak 1969: 14). Upravo zbog sličnih interesa rad tih dvaju družina u ovome radu nećemo razdvajati, a i u praksi se često te družine spajaju i dijele zajedno s obzirom na mogućnosti škole. Često se događa da se iz školskog lista razvije školski radio ili školska televizija, ali cilj i svrha ostaju nepromjenjeni.

Svrha takvih družina primarno je „svojevrsno kroničarenje“ (Primorac, Šimeg, Šojat 2010: 12), tj. bilježenje informacija važnih za školu kao ustanovu, dokumentiranje generacija učenika koji su tu školu u nekom trenutku pohađali te „spašavanje od zaborava važnih događaja i trenutaka iz života svake odgojno-obrazovne ustanove“ (Primorac, Šimeg, Šojat 2010: 12). Osim školskog lista, radija ili televizija, tome služe i mrežne stranice škole te zbornici učeničkih radova. Autori školski list definiraju kao „list koji izlazi jednom, dvaput, triput ili više puta tijekom školske godine i koji je osmišljen, organiziran, prelomljen, rubriciran i napisan na tragu prilično jednostavnih zakonitosti novinarskog zanata“ (Primorac, Šimeg, Šojat 2010: 13), a temeljna razlika između dnevnih novina i školskog lista je u tome što školski list izlazi mnogo rjeđe te se ne prate svakodnevne vijesti. Školski list primarno obrađuje vijesti vezane za školu u kojoj se tiska i lokalnu zajednicu, eventualno informacije iz države koje su važne za učenike te objavljuju učeničke literarne radove. Školski radio i televizija obrađuju slične sadržaje kao i školski list, ali su redovniji u emitiranju programa te uključuju audio-vizualne sadržaje.

Školski list, tj. novinarska družina blisko surađuje s literarnim, likovnim i filološkim družinama, dok televizijsko-radijska družina većinom od svojih članova traži široku lepezu tehničkog znanja ili pak surađuje s družinama koje takva znanja posjeduju. Osim osnovnih novinarskih sadržaja, koji uključuju „praćenje dnevne i tjedne štampe, proučavanje povijesti i teorije novinarstva, pisanje novinarskih pokušaja, uređivanje novina (zidnih, tiskanih i elektroničkih), vježbanje u novinarskim nastupima (npr. intervju)“ (Težak 1969: 13), članovi televizijsko-radijske družine ili članovi redakcija školskih televizija i radija moraju imati šira tehnička (rad s kamerom ili mikrofonom, snimanje i uređivanje sadržaja, korištenje grafičkih rješenja i sl.) i novinarsko-voditeljska znanja i vještine (pravilna intonacija, dikcija i akcentuacija, znanje o retorici i glumi i sl.).

Cilj sudjelovanja u radu takvih skupina primarno je stjecanje osnovnih novinarskih znanja te članovima omogućiti da „izrastu u kulturnu žurnalističku publiku“, tj. medijski ih opismeniti. Radom u novinarskim i televizijsko-radijskim družinama učenici će se upoznati sa osnovnim postavkama novinarstva, a praktičnim sudjelovanjem u radu na neko vrijeme će postati pravi novinari pa će kasnije u svom životu lakše moći kritički sagledati informacije koje se šire medijskim prostorom te odlučiti jesu li te informacije rezultat stvarnih novinarskih istraživanja ili pokušaj manipulacije.

6.3.2. Karakteristike uspješnog školskog novinara

Školski novinar je „svaki učenik koji prikuplja informacije i piše tekstove u određenom novinarskom obliku poštujući istinu i točnost, dvije strane priče i dobru namjeru u kojoj piše tekst“ (Primorac, Šimeg, Šojat 2010: 35). Poželjne osobine školskog novinara, prema autorima *Novinarstva u školi*, su:

- prirodna moć zapažanja,

Novinar bi na svaku neobičnu ili zanimljivu situaciju iz svoje okoline trebao sagledavati iz „novinarskog kuta“. Tko je napravio što, gdje se i kada to zbilo, kako i zašto je tomu tako te zašto bi to netko trebao znati? Ako učenici to ne rade instinktivno, voditelj družine bi ih trebao poticati pitanjima o njihovim svakodnevnim i budućim aktivnostima, poteškoćama s kojima se susreću te razgovorom o stvarima i ljudima koji su ih oduševili ili razočarali. Na taj način će se kod članova družine razvijati „novinarski njuh“ koji će ih kasnije poticati na samostalno istraživanje i zapažanje mogućih tema o kojima će pisati

- razlučivanje bitnoga od nebitnoga, zanimljivoga od nezanimljivoga,

Mogućnost razlučivanja bitnoga od nebitnoga jedna je od važnih novinarskih, ali i uredničkih osobina. Odstranjivanje ili dodavanje novih sadržaja u tekst nije umijeće koje je prirodno dano svima pa je ponekad potrebno uvježbavanje. Voditelj može učenicima dati zadatak u kojemu će oni morati odlučiti kojim rasporedom vijesti dolaze na red ili im pak ponuditi mnoštvo bitnih i nebitnih informacija od kojih će oni morati dio odabrati, a dio izbaciti. Nakon uvježbavanja učenici će lakše moći odrediti što uvrstiti, a što ne u školski list, program školskog radija ili televizije. Također je važan i angažman voditelja družine koji će prije svakog objavljivanja ili emitiranja još jednom provjeriti sve sadržaje jer „najgore što se novinaru može dogoditi jest da u moru informacija i događaja ne prepozna onu informaciju koja je po svemu drukčija, dakle prava poslastica“ (Primorac, Šimeg, Šojat 2010: 20).

- prirodna znatiželja, upornost i brzina, domišljatost u bezizlaznim situacijama,

Snalažljivost u nepredvidivim situacijama čini razliku između prosječnog i odličnog novinara. Prosječni novinar može se maksimalno potruditi naći pravog sugovornika, napisati najbolji set pitanja za intervju te se temeljito pripremiti za postavljanje tih pitanja, ali ako sugovornik za vrijeme intervjuja ne ponudi za novinara adekvatan odgovor, on se može zbuniti i ne napraviti intervju kakav je urednik od njega zatražio. Zato je potrebno s učenicima

vježbati i situacije u kojima se događaju neplanirane poteškoće kako bi se na iste mogli bolje pripremiti.

- komunikativnost i zainteresiranost za društvenu zbilju,

Uspješan novinar ne bi trebao biti sramežljiv jer novinarski posao često uključuje razgovor s nepoznatim ljudima. S učenicima bi trebalo raditi na razvijanju komunikacijskih vještina, a najbolji način za to je razgovor, diskusija i debata na radnim sastancima. Od školskog novinara također se očekuje da bude upoznat sa svakodnevnim zbivanjima u lokalnoj sredini, da prati gradski, regionalni i državni tisak, sluša radio te gleda televiziju. Tako svakodnevno uči o konceptu medija, načinu kreiranja različitih medijskih sadržaja, o pravilnom prezentiranju tema i sl.

- dar za pričanje priča, osnovna pismenost, gramatika i stil.¹⁷

Iako članovi novinarske družine često svoje tekstove prije objavljivanja šalju jezičnim družinama na lekturu, ipak je potrebno da su ti tekstovi pismeni te gramatički i pravopisno točni. Ako voditelj primijeti da se neki član slabije snalazi, dužan je organizirati jezičnu radionicu, koju mogu održati članovi jezične družine, kako bi se smanjila vjerojatnost pogrešaka. Također bi poželjno bilo takvu radionicu održavati jednom godišnje, najbolje na početku školske godine, kako bi se ponovila jezična pravila i istaknule najčešće pogreške.

Važno je istaknuti da novinari moraju svojim tekstovima pristupati etično – „kako napišu, tako će se i tekst interpretirati u javnosti, suditi o događaju i spomenutim osobama“ (Primorac, Šimeg, Šojat 2010: 21). Potrebno je razmisliti kako će se svaka riječ i misao u tekstu protumačiti te da se neprecizni i neprimjereni izrazi mogu pogrešno interpretirati (Primorac, Šimeg, Šojat 2010: 21). Školski novinar pri pisanju teksta mora imati na umu kako će njegov tekst utjecati na aktere o kojima piše pa svaka iznesena tvrdnja mora biti provjerena i točna. Autori naglašavaju jednu bitnu misao koju bi voditelj, ali i svaki član novinarske ili televizijsko-radijske družine uvijek trebao imati na umu – „ako u nešto nisi siguran, ako sumnjaš u podatak, ako nemaš vremena provjeravati, radije to baci iz teksta nego da u grču čekaš sutrašnji dan“ (Primorac, Šimeg, Šojat 2010: 21).

¹⁷ Primorac, Branka. Šimeg, Marijan. Šojat, Anita. 2010. *Novinarstvo u školi*. Školska knjiga, Zagreb. (20.-21. str).

Važno je pripaziti da učenici u kreiranju medijskih sadržaja izbjegavaju prepisivanje tuđih riječi bez navođenja citata, iznošenje subjektivnog mišljenja, izmišljanje sadržaja, ruganje se ili podsmijehivanje kolega učenika ili nastavnika te ulaženje u sukob interesa i reklamiranje bliskih osoba kako bi se okoristili na posredan ili neposredan način (Primorac, Šimeg, Šojat 2010: 21-24).

6.3.3. Stvaralački rad u novinarskim i televizijsko-radijskim društinama

Školski novinari, kako je i ranije spomenuto, moraju biti upoznati s osnovnim novinarskim znanjima i vještinama pa bi bilo poželjno da se na početku školske godine ili u sklopu obuke novih članova održi kratko predavanje o pravilima pisanja određenih oblika izražavanja karakterističnih za novinarstvo. Prvi i najvažniji novinarski oblik jest vijest, nekad i opisivana kao kraljica novinarstva. Vijest se može različito definirati, kao „ishodište i osnova svake druge novinarske vrste“ (Primorac, Šimeg, Šojat 2010: 68) ili kao „novinarska kategorija u kojoj se u osnovnim crtama iznosi neki događaj ili činjenica od interesa za širi krug ljudi“ (Težak 1969: 127), ali u suštini obje definicije vijest smatraju osnovom novinarstva, tj. najvažnijom novinarskom vrstom. Odlike vijest su aktualnost (jer mora govoriti o nečem novom, još nepoznatom), važnost (jer o sitnim, nevažnim događajima ne treba obavještavati široku čitalačku publiku), zanimljivost (nužno je voditi o računa o publici za koju se vijest piše), kratkoća (ne samo stilistička nego i sadržajna; vijest ne smije biti pretrpana detaljima), jasnoća (mora biti jasna po stilizaciji i struktuiranju materijala) i točnost (mora biti istinita, lišena subjektivnih komentara autora) (Težak 1969: 127-128). Vijest bi obično trebala odgovarati na šest temeljnih novinarskih pitanja: tko? što? gdje? kada? zašto? i kako? pa je važno s članovima prvo uvježbati ispravno napisati vijest, a tek zatim uvježbavati druge novinarske vrste.

Možemo zaključiti kako u novinarskoj društinu učenici stvaralačke sposobnosti razvijanju pisanjem različitih novinarskih oblika izražavanja, tj. novinskih vrsta, a to su, osim vijesti i proširene vijesti, izvještaj, područno izvještavanje, komentar (npr. karikaturom ili fotografijom), osvrt, kolumna, uvodnik, tematski članci, anketa, crtica, kritika, recenzija, intervju, portret, reportaža, putopis i dr. (Primorac, Šimeg, Šojat 2010: 68-111). Kako i autor opisuju u svojoj knjizi, svaka od ranije nabrojanih novinskih vrsta ima unaprijed određena pravila, ali to ne umanjuje potrebu za stvaralaštvom.

Proces pisanja ili stvaralački rad školskog novinara bilo koje od ovih vrsta možemo podijeliti u nekoliko faza:

1. pronalazak ideje,
2. istraživanje, razgovor i promišljanje o temi,
3. prikupljanje podataka,
4. odabir novinske vrste (u dogovoru s urednikom ili voditeljem),
5. rad na tekstu,
6. ispravljanje prve inačice teksta (samolektura i provjera činjenica),
7. pohrana u računalu i slanje završne verzije uredniku/voditelju,
8. eventualne dorade teksta,
9. objava teksta.¹⁸

U televizijsko-radijskoj družini rad se organizira na sličan način, samo što se većinom program odvija češće pa samim time zahtijeva veću angažiranost članova. Pretežito se program emitira određene dane, npr. studentski radio Radio Sova program emitira srijedom od 22 do 1 ujutro, ili se program unaprijed snima i emitira kada program ne ide uživo. Također se emitiraju vijesti, većinom u točno predviđeno vrijeme, intervjui i ankete, a sadržaj radijskih ili televizijskih emisija ovisi o unaprijed utvrđenom planu i programu. Novinari školskih televizija i radija prvo prolaze sve ranije navedene faze pisanja novinskog teksta, a zatim tekstove uvježbati za izvođenju u eteru. Važno je da se s učenicima radi na pravilnom izgovoru i akcentuaciji te da tekstovi njeguju vrjednote hrvatskog jezika.

Nisu svi učenici odmah spremni za sudjelovanje u programu, neki od njih su sramežljivi ili nesigurni, dok neki pak osjećaju preveliku tremu pa je presudno da se s tim učenicima dodatno radi individualno. Voditelj i njegovi suradnici moraju biti strpljivi i nježni prema učenicima, trebaju ih poticati i bodriti kako bi se oni osjećali sigurno i spremno za vođenje programa ili čitanje vijesti. Članovi također moraju imati dovoljno samopouzdanja u ono što rade jer su tako pristupačniji gledateljima ili slušateljima.

¹⁸ Primorac, Branka. Šimeg, Marijan. Šojat, Anita. 2010. *Novinarstvo u školi*. Školska knjiga, Zagreb. (52-59 str.)

7. Školska televizija – Elektrostrojarska škola Varaždin

Prva školska televizija jest projekt varaždinske Elektrostrojarske škole koja je sa svojim radom započela 2013. godine. Kako im je redakcija nadohvat ruke, učenici ne moraju odlaziti u vanjske ustanove kako bi stekli praktična znanja iz televizijske produkcije. Radom na školskoj televiziji učenici razvijaju praktična i teorijska medijska te tehnička znanja za koja se školuju, ali u isto vrijeme razvijaju vlastitu medijsku pismenost. Kako je i ranije u radu navedeno, suvremeni koncept medijske pismenosti jest rad s/u medijima, tj. praktično razumijevanje medijske politike, a najbolji način za to je rad u školskom listu i radiju ili u školskoj televiziji. Učenici se u rad televizije mogu uključiti unutar nastavnih predmeta koje nudi strukovno zanimanje medijski tehničar, ali i kao učenici svih drugih škola na području grada ako pokažu interes. Radom na *Prvoj školskoj televiziji* učenici su zaduženi za „osmišljavanje i kreiranje sadržajnog dijela televizijskog programa“¹⁹, a u svemu im pomažu mentori i profesori koju su se dodatno educirali u području.

Primarni cilj osnivanja *Prve školske televizije* je adekvatna priprema budućih medijskih tehničara za rad na „različitim poslovima koji su potrebni za kreiranje televizijskog i video sadržaja – voditeljskog, uredničkog, novinarskog, istraživačkog, ali i realizacije, snimanje, montaže, produkcije itd.“²⁰. Znanja i vještine koje učenici stječu sudjelovanjem u radu na školskoj televiziji će im pružiti razvijanje kompetencija koje traži novo medijsko okruženje i tržište rada. Glavni urednik *Prve školske televizije* je profesor Elektrostrojarske škole Varaždin Tibor Bün koji stoji iza same ideje osnivanja takvog školskog medija te koji uz ostale kolege profesore i zaposlenike školske televizije obučava učenike za rad. Od 2020. godine u sklopu Elektrostrojarske škole djeluje i *community* radio, Radio *Novi val* pa se tako učenici mogu okušati i stvaranju sadržaja za radijski medij, a dodatno nude i svim zainteresiranim građanima da koriste prostorije radija.

U sljedećim poglavljima opisana je temeljna ideja i počeci školske televizije, izlažu se načini financiranja, prikazuje se način na koji je rad organiziran, ispituje se kakav je interes učenika za aktivnost, izlaže se programska shema te se na kraju iznose mišljenja i stavovi učenika.

¹⁹ Prva školska televizija, Elektrostrojarska škola Varaždin, O nama. Pristupljeno 18. 6. 2023. <https://skolska-tv.com/>

²⁰ Prva školska televizija, Elektrostrojarska škola Varaždin, O nama. Pristupljeno 18. 6. 2023. <https://skolska-tv.com/>

7.1. Ideja, počeci i veza s Centrom izvrsnosti za hrvatski jezik

Kako je već spomenuto, ideja za razvoj školske televizije nastala je 2013. godine, u sklopu Centra izvrsnosti za hrvatski jezik koji je na području Varaždinske županije započeo svoje djelovanje 2010. godine. Centar izvrsnosti za hrvatski jezik namijenjen je svim učenicima od 5. do 8. razreda osnovne škole te srednjoškolcima koji pokazuju povećan interes za hrvatski jezik. Nastavnici Hrvatskog jezika potiču učenike na sudjelovanje te ih upoznavaju s konceptom koji stoji iza Centra izvrsnosti, a važno je napomenuti kako je zbog velikog interesa uvedeno i testiranje učenika. Centar nudi:

- stjecanje šireg opsega znanja i vještina u odnosu na ono što se uči u školi
- rad s visokomotiviranim učenicima u malim skupinama, rad u radionicama
- rad uz pomoć moderne tehnologije
- pripreme za različite razine natjecanja
- individualni pristup svakom polazniku
- izvanučioničku nastavu (posjet knjižnicama, muzejima, kazalištu, kinu, televiziji, radijskim postajama, novinskim redakcijama, izdavačkim kućama, institucijama)
- predavanja gostujućih stručnih predavača.²¹

Učenici unutar Centra mogu izabrati jednu od ponuđenih radionica, a one uključuju medijsku radionicu (*Prva školska televizija* i *radio Novi val*), radionicu 3D animacije, jezičnu radionicu, radionicu kreativnog pisanja i kajkavsku radionicu. Medijska radionica namijenjena je učenicima od 5. do 8. razreda osnovne škole i srednjoškolcima koje zanima kako nastaju televizijske i radijske emisije i koji žele sudjelovati u stvaranju te produkciji takvih sadržaja. Učenici uključeni u rad stječu tehničke kompetencije potrebne za videoprodukciju i audioprodukciju te ostale praktične kompetencije (sposobnost stvaranja medijskih poruka, kritičkog tumačenja i vrednovanja medijskih poruka). Sudjelovanjem na 3D radionici učenici će usvojiti znanja od 3D modeliranja, u sklopu Jezične radionice učenici će imati priliku proučavati jezik u stvarnim komunikacijskim situacijama (radijske i televizijske emisije, književni i neknjiževni tekstovi), a jezičnim vježbama će razvijati komunikacijske vještine i kritičko mišljenje.

²¹ Centar izvrsnosti Varaždinske županije, Centar izvrsnosti za hrvatski jezik. Pristupljeno 18. 6. 2023. <https://www.civz.hr/centar-izvrsnosti-za-hrvatski-jezik/>

Na Radionici kreativnog pisanja učenici će učiti o recentnim autorima, čitati i analizirati njihove tekstove i pisati svoje, primarno poetske tekstove, a najuspješnija literarna rješenja će biti uvrštena u zbirku. Za srednjoškolce koje zanima očuvanje kajkavskog jezika namijenjena je Kajkavska radionica na kojoj će pristupi izradi digitalne kajkavske čitanke za osnovnu i srednju školu.²²

Centar izvrsnosti za hrvatski jezik učenicima nudi dodatno stjecanje praktičnog znanja, a kao samostalni projekt iz radionice se 2013. godina razvija i *Prva školska televizija*. Medijska radionica postala je vrlo popularna među učenicima pa se javila želja za osnivanje servisa za mlade u kojem će oni raditi svoje TV priloge, reportaže i televizijske emisije. Elektrostrojarska škola, s obzirom na količinu opreme, savršeno se uklopila kao mjesto koje učenicima može pružiti praktično medijsko znanje koje je manje zastupljeno u redovnom nastavnom programu, a za njega postoji veliki interes. Učenici sudjelovanjem u Medijskoj radionici dodatno vrijeme (održava se svaku subotu tijekom školske godine) posvećuju razvijanju medijske kompetencije, a *Prva školska televizija* im je od svojih početaka važan partner u tome.

Glavni urednik ističe kako je *Prva školska televizija* prvi takav srednjoškolski projekt u Republici Hrvatskoj, a temeljne postavke su učili od ranije uspješnih studentskih projekata, Televizije Student. U počecima su se profesori trebali dodatno educirati kako bi svoje znanje mogli prenijeti učenicima, a u tome im je mnogo pomogla profesorica s Fakulteta političkih znanosti, Tena Perišin, tadašnja glavna urednica studentske televizije. Zbog toga postoje mnoge sličnosti između televizija, što se tiče programa i organizacije rada. Na edukacije su išli i u Celje i Englesku, gdje su dobili dojam kako bi to najuspješnije izveli u praksi. U počecima je sve bilo mnogo skromnije pa umjesto o školskoj televiziji govorimo o medijskoj družini. Snimali su i uređivali kratke forme kako bi učenici, ali i nastavnici stekli prva iskustva u radu s televizijskim sadržajima. Prvi veći projekt omogućila im je suradnja između Varaždinske županije i Elektrostrojarske škole Varaždin u sklopu koje su nabavili prvu profesionalnu televizijsku opremu (kamere, programe za uređivanje video materijala i dr.), a projekt je uključivao snimanje video materijala u svrhu informiranosti i promocije srednjoškolskih programa na području županije.

²² Centar izvrsnosti Varaždinske županije, Centar izvrsnosti za hrvatski jezik. <https://www.civz.hr/centar-izvrsnosti-za-hrvatski-jezik/> (pristupano 18. 6. 2023.)

Medijski tehničari i učenici koji su sudjelovali u Medijskoj radionici te 2014. godine snimaju i objavljuju prve televizijske priloge/kratke filmove u svrhu kampanje „Odaberi svoju školu“ koji su kasnije prikazani učenicima osnovne škole.

7.2. Modernizacija školskog kurikulumu – dodatne edukacije

Kako je već spomenuto, prvih par godina medijska družina nije imala kontinuirano organizirani rad, već su sadržaje kreirali po potrebi, tj. u sklopu dodjeljenih projekata. Prvi problem je bio nedostatak profesionalne opreme koju bi mogli koristiti svi zainteresirani učenici, između 2013. i 2015. godine, škola je posjedovala samo jednu kameru te nije postojao prostor za snimanje, tj. studio pa su video materijali isključivo snimani na terenu. Drugi problem je bio manjak edukacije profesora, tek rijetki su imali medijskog znanja kojeg su mogli prenijeti učenicima. U sklopu projekta *Modernizacije školskog kurikulumu u strukovnim školama* 2015. godine škola aktivnije počinje razvijati školsku televiziju. *Modernizacija školskih kurikulumu u strukovnim školama u skladu s promjenjivim potrebama tržišta rada/gospodarstva* jest projekt *Europskog socijalnog fonda* koji strukovnim školama na području Republike Hrvatske dodjeljuje bespovratna sredstva te potiče inovacije u školskim kurikulumima strukovnih škola i metodama poučavanja kako bi se „osigurala usklađenost strukovnog obrazovanja s promjenama u gospodarstvu, odnosno s tržištem rada te da se učenicima strukovnih škola pruži što kvalitetnije obrazovanje“²³.

U sklopu projekta Elektrostrojarska škola Varaždin oprema vlastiti televizijski studio unutar škole, iz bespovratnih financijskih sredstava nabavljaju kamere, kompletnu opremu za studio te petnaestak montažnih računala. Iste školske godine okupljaju razne predavače i vrhunske stručnjake iz televizijskog i filmskog područja (Boris Poljak, Robert Krivac, Nebojša Stjepčević, Boris Veličan) te organiziraju radionice za nastavnike u svrhu dodatne medijske edukacije. Radionice za nastavnike traju cijelu školsku godinu, a stručnjaci im prenose teorijska i praktična znanja iz filmske režije, televizijske produkcije te montaže video materijala, a dodatno ih educiraju kako naučeno prenijeti učenicima, tj. metodičkom pristupu poučavanja medijskim sadržajima. U sklopu radionice organiziran je posjet Londonu, gdje su nastavnici posjetili Sveučilište Westminster koje je dio jedne od narazvijenih mreža školskih televizija na svijetu. Od njih su naučili kako izgleda uspješno organizirana školska televizija te su dobre prakse primijenili na projekt *Prve školske televizije*.

²³ Modernizacija školskih kurikulumu u strukovnim školama u skladu s promjenjivim potrebama tržišta rada/gospodarstva. Pristupljeno 19. 6. 2023. <https://www.asoo.hr/wp-content/uploads/2020/04/Modernizacija-%C5%A1kolskih-kurikuluma.pdf>

Dodatno su sudjelovali na raznim projektima preko kojih su ostvarili financijska sredstva za poboljšanje uvjeta rada te se zapravo i danas financiraju na taj način. Tijekom godina porastao je interes za smjer Medijski tehničar te danas smjer godišnje upisuje 25 učenika pa je potrebno kontinuirana nabavka profesionalne opreme, modernizacija studija i neprekidna edukacija novih nastavnika za što su potrebna financijska sredstva. Važno je napomenuti kako školska televizija trenutno djeluje uz podršku Agencije za elektroničke medije, odnosno Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija. Agencija za elektroničke medije svake godine raspisuje natječaj u sklopu kojih razne medijske kuće dobivaju financijska sredstva za snimanje svojih materijala. Na natječaj se prijavljuje i Elektrostrojarska škola pa su tako preko ovogodišnjeg natječaja dobili financijska sredstva za četiri radijske emisije i dvije televizijske emisije – *Mediateka* i *Ja (ni)sam u pravu*. Primarni cilj natječaja je isplata financijskih sredstava za snimanje televizijskih emisija namjenjenih mladima pomoću kojih se razvija njihova medijska pismenost i kritičko promišljanje o suvremenim temama.

7.3. Interes učenika i organizacija rada

Glavni urednik naglašava kako je početna ideja bila da učenici, pogotovo smjer Medijski tehničar, steknu praktična znanja na području televizijske produkcije, ali da se ideja tijekom godina razvijala u smjeru školske televizije, a kasnije i radija, koji bi emitirali cjelodnevni program. Osim učenika koji pohađaju Centar izvrsnosti, na televiziji većinom rade Medijski tehničari, a zbog povećanja obujma posla, tj. želje za cjelodnevnim programom, škola je odlučila zaposliti novinare i medijske tehničare. Škola trenutno ima zaposlena dva medijska tehničara i dvije novinarke u sklopu *Prve školske televizije* i radija *Novi val* te im njihov angažman omogućava emitiranje televizijskog i radijskog programa tijekom cijele godine, 24 sata dnevno.

Većina zaposlenih su bivši učenici škole koji su i tijekom svog boravka u školi radili na školskoj televiziji. Medijski tehničari su se dodatno obrazovali na varaždinskom Sveučilištu Sjever, smjer Multimedija, dok su novinarke završile diplomski studij Novinarstva na zagrebačkom Fakultetu političkih znanosti. Na taj način se učenici dodatno motiviraju te ih se potiče da svoju karijeru na području medija i novinarstva nastave nakon završene srednje škole, dok je zaposlenima omogućeno da poučavaju sljedeće generacije.

Ranije je spomenuto kako svake godine raste interes za smjer Medijski tehničar, ali i za rad na školskoj televiziji. U svakoj generaciji ima učenika koji su posebno zainteresirani za

novinarski ili tehnički aspekt televizije kao medija pa se rado uključuju u aktivnosti i u slobodno vrijeme. Važno je napomenuti kako je kreiranje programa i tehnička obrada medijskih sadržaja uklopljena i u nastavni program Medijskih tehničara. Strukovni kurikulum zahtijeva usvajanje multimedijских sadržaja tijekom četiri godine pa tako učenici prvog razreda uče o obradi zvuka i slike kako bi dobili osnovna znanja i informacije koje će dalje proširivati, u drugom razredu se bave obradom videa i stječu znanja iz osnova animacije, dok u trećem i četvrtom razredu u sklopu predmeta Medijski projekti i Medijske prezentacije gdje samostalno izrađuju medijske sadržaje. Profesori ih vode kroz proces izrade televizijske ili radijske emisije, ali učenici samostalno odrađuju praktični dio, od ideje do realizacije.

Proces izrade radijske i televizijske emisije odvija se u nekoliko faza:

1. rasprava o početnim idejama, tzv. *brainstormanje*
2. razrada ideja i prijavljivanje konačnih tema
3. pisanje plana emisije
4. kontakt sa sugovornicima, odabir termina i mjesta snimanja
5. pisanje teksta za emisiju te vježbanje za izvođenje
6. snimanje video materijala i čitanje materijala pred kamerom
7. pregled snimljenih materijala
8. montaža
9. grafička priprema, animacija
10. priprema sadržaja za emitiranje
11. predstavljanje dnevnika rada i emitiranje završnih emisija

Učenici tijekom izrade vlastitih radijskih ili televizijskih emisija razvijaju organizacijske vještine, kreativnost te komunikacijsku i medijsku kompetenciju, a dodatno primjenjuju tehnička znanja i vještine (rad s kamerom, montaža, grafički dizajna i animacija) o kojima su u ranijim razredima učili na teorijskoj razini. Nakon izvršenja zadatka učenici su sposobni samostalno izraditi emisiju pa su spremni za tržište rada. Svi učenički radovi emitiraju se u programu *Prve školske televizije* pa učenici često svoje radove dijele s budućim poslodavcima koji ne trebaju preispitivati njihove vještine i znanja. Najbolji učenički radovi često se šalju na natjecanja pa su tako ove godine radove prijavili na natječaj Hrvatskog filmskog saveza na kojemu su ostvarili iznimne rezultate.

Važno je napomenuti da se u rad školske televizije mogu uključiti svi učenici s područja županije, a najčešće se ipak uključuju učenici Elektrostrojarske škole, ali i smjerovi koji nemaju toliko medijskog znanja.

Poteškoće koje spominju u radu su premala angažiranost učenika, tvrde kako većinom u radu televizije sudjeluju učenici kojima je to obavezan dio predmeta te se tek rijetki uključuju jer imaju izražen interes za takvu aktivnost. Ipak, uvijek postoje izuzetci koji održavaju školsku televiziju, koji ostaju nakon škole ili dolaze vikendom kako bi snimali reportaže, intervjue i materijale za emisije. Učenici kod kreiranja televizijskih sadržaja imaju apsolutnu slobodu te im zaposleni medijski tehničari, novinari i glavni urednik uvijek pomažu u snimanju ili uređivanju sadržaja kako bi svi akteri s konačnim proizvodom bili zadovoljni.

Glavni urednik ističe kako je ponekad rad na školskoj televiziji težak, jer se radi o maloj redakciji u kojoj aktivno sudjeluje desetak učenika i petero zaposlenih, a vijesti i događaja koja se trebaju snimiti i popratiti uvijek ima puno. Škola, ali i oni uključeni u rad školske televizije se trude motivirati učenike kako bi se program mogao redovno emitirati.

7.4. Program i televizijske emisije

Program školske televizije emitira se svakodnevno, ali većina emisija i reportaža snima se ranije. Učenici tijekom školske godine uređuju *Školski magazin*, koji je zamišljen kao informativna emisija koja se emitira jednom tjednom. U sklopu *Školskog magazina* prate se obrazovne teme, aktualnosti iz školskih klupa, ali i lokalne teme bitne učenicima osnovnih i srednjih škola na području županije. Uz vijesti, učenici odlaze na teren gdje snimaju reportaže s događaja povezanih s obrazovanjem, npr. najava Maturantike, kampanje Odaberi svoju školu, natjecanja European RoboCup junior i sl. *Prva školska televizija* trenutno svoj program emitira preko interneta, a programske sadržaje poslije emitiranja objavljuju na vlastitom web portalu. Na web portalu ostaju pohranjene sve emisije, reportaže i prilozi koje su učenici proizveli u sklopu izborne nastave suvremene studijske produkcije uz dodatne sate redovne nastave medijskih projekata. U budućnosti se nadaju da se će televizija razvijati i putem kabelske mreže, tj. emitirati preko televizijskog kanala na području cijele Republike Hrvatske.

Programska osnova školske televizije temelji se prvenstveno na edukativnim, ali i zabavnim televizijskim emisijama koje su namijenjene učenicima osnovnih i srednjih škola te starijoj populaciji koju zanimaju aktualne obrazovne teme. Osim već spomenutog *Školskog magazina* i reportaža s događaja, učenici su u proteklim školskim godini osmislili i

producirali još sedam televizijskih emisija – *Mediateka*, *Gospodarstvo, mobilnost i logistika*, *Psihozona*, *Slagalice znanja*, *Ja (ni)sam u pravu*, *Intervju s Andreom* te *Izgradi šareno*.

7.4.1. Mediateka

Mediateka jest zabavna i edukativna televizijska emisija koja s emitiranjem započinje 2020. godine, a dio je projekta Agencije za elektroničke medije. Cilj emisije je razvoj medijske pismenosti kod učenika koji sudjeluju u kreiranju sadržaja za emisiju te gledatelja. Mediateka se sastoji od tri rubrike – *Rad za 5*, *Medijska crtica* te *Medijska učilica*. Emisije u potpunosti izrađuju učenici pod vodstvom profesora i glavnog urednika Tibora Buna, a većinom traju dvadeset minuta. U emisiji glavnu ulogu imaju učenici-voditelji koji najprije gledatelje upoznaju s temom emisije, a kasnije najavljuju priloge i učeničke radove.

Rad za 5 jest rubrika u kojoj se objavljuju najbolji učenički radovi, izrađeni u sklopu nastave iz predmeta Medijski projekti, ali i uspješni radovi mladih iz Varaždina. U sklopu jedne emisije prikazan je kratkometražni film učenika četvrtih razreda Elektrostrojarske škole na temu umjetnosti, a kasnije su u formi intervjua autore ispitivali o nastanku filma te budućim planovima. U rubrici *Medijske crtice* opisuju se temeljni pojmovi iz područja medija i multimedije, a teme određuju sami učenici. Uz objašnjenje pojmova, učenici često samostalno istražuju teme koje ih zanimaju te u ovoj rubrici predstavljaju zaključke. U jednoj od emisija učenici su istražili što je *podcast*, kada i kako je nastala potreba za takvom vrstom medija te su iznijeli svoje preporuke gledateljima. Zadnja rubrika je *Medijska učilica* u kojoj se obrađuju edukativni sadržaji, a može se reći da je to svojevrsni tutorial, tj. praktični vodič. U rubrici često pojašnjavaju pojmove o kojima uče na redovnoj nastavi, npr. otvor blende i njegove funkcije, emitiranje radijskog programa internetom, kompozicija slike, animacija i dr.²⁴ Snimljene materijale rado koriste i profesori u redovnoj nastavi jer učenici komplicirane pojmove objašnjavaju svojim riječima.

7.4.2. Psihozona

U suradnji s psihologinjom Monikom Bombelles Melnjak učenici su pripremili emisiju *Psihozona* u sklopu koje se bave temom mentalnog zdravlja. Emisija je koncipirana u obliku razgovora između psihologinje i njezinih gostiju, a obrađuju se teme koje muče mnoge učenike – *Kako se (konstruktivno) svađati?*, *Motivacija za vježbanje*, *Koja vrsta posla je za mene?*, *Uloga školskog psihologa*, *Je li biti odličan učenik dovoljno za uspjeh u životu?* te

²⁴ Prva školska televizija. Emisije. Pristupljeno 19. 6. 2023. <https://skolska-tv.com/index.php/fakat-snimamo/category/30-mediateka>

Psihološki aspekti krize. ²⁵ Učenici su prepoznali važnost razgovora o mentalnom zdravlju, a važno je da o takvim temama progovaraju stručnjaci koji imaju ispravne informacije.

7.4.3. Ja (ni)jesam u pravu

Emisiju su pokrenuli učenici 3. razreda, smjer Medijski tehničar. Svaka epizoda bavi se aktualnom temom, a svoja mišljenja iznose učenici varaždinskih škola, ali i građani. Neke od tema koje su obrađivali u sklopu ove emisije su nasilje u školama, klimatske promjene, upis na fakultet te LGBT+ zajednica. Emisija je koncipirana kao rasprava između učenika na datu temu, a poslije mišljenja učenika prikazuje se anketa provedena među građanima. ²⁶ Učenici raspravom o aktualnim temama razvijaju kritičko mišljenje, a sudjelovanjem u emisiji uče kako pravilno artikulirati svoje stavove i razmišljanja, ali i kako prihvatiti mišljenja koja se razlikuju od njihova.

7.5. Stavovi učenika o aktivnosti školske televizije

Izvanastavne aktivnosti primarno su namijenjene učenicima pa je važno raspraviti kakvi su njihovi stavovi vezani uz organizaciju i provedbu školske televizije. Smatraju li da im je ova aktivnost pomogla u razvijaju vještina? Što su naučili tijekom rada na školskoj televiziji? Na čemu bi htjeli dodatno raditi, a što izbaciti iz programa? Smatraju li da će im naučena znanja pomoći u budućoj karijeri? Koje su prednosti, a koji nedostaci u radu na školskoj televiziji?

„Kako mi nemamo klasičnu praktičnu nastavu, svidjelo mi se što na praksu ne trebam ići u neku lokalnu televiziju nego sve mogu odraditi u školi, u televizijskom i radijskom studiju. Ja sam jedan od onih učenika koji je jako zainteresiran za medije pa sam puno slobodnog vremena proveo u redakciji. Snimao sam i uređivao emisiju Mediateka, ali najviše sam volio što su mi profesori omogućili da u školskom studiju radim na vlastitim projektima. U trećem razredu smo uređivali i vlastitu radijsku emisiju, a profesori nikada nisu mislili da su naše ideje bezveze nego su nas uvijek poticali da sami biramo sadržaje i teme koje želimo obrađivati. Novinarka s radija je često s nama vježala naglaske, lektorirala nam je tekstove i pomogla da se riješimo treme. Kako planiram upisati Fakultet političkih znanosti i jednog dana postati novinar, smatram da mi je rad na školskoj televiziji pružio dovoljno znanja da to i ostvarim. Zadovoljan sam s odabirom srednje škole, mislim da će mi to znanje puno pomoći

²⁵ Prva školska televizija. Emisije. Pristupljeno 19. 6. 2023. <https://skolska-tv.com/index.php/fakat-snimamo/category/25-psihozona>

²⁶ Prva školska televizija. Emisije. Pristupljeno 19. 6. 2023. <https://skolska-tv.com/index.php/fakat-snimamo/category/21-ja-ni-sam-u-pravu>

na fakultetu, a i znam neke bivše učenike koji su uspješno postali novinari pa me to dodatno motivira. Mogu reći da jesam medijski pismen i da su nas profesori poticali da kritički gledamo na medije, ali ne gledam baš televiziju zato što nema sadržaja za mlade pa mi je draže snimati svoje emisije koje su mi zanimljive.“ (Sebastijan, Medijski tehničar)

„Na početku školske godine su nam članovi redakcije, tj. glavni urednik i novinarka koja radi na radiju u suradnji s profesoricom iz Hrvatskog jezika organizirali govorne vježbe. Vježbali smo naglaske u riječima, pravilno čitanje i prošli smo najčešće pravopisne greške. Kada smo snimali priloge ili Školski magazin, novinarka je uvijek sjedila na kauču pokraj nas i odmah nas ispravljala kada bismo pogriješili u naglasku ili kada nismo nešto dobro pročitali, a uvijek smo tekstove njoj prije čitanja nosili na lektoriranje. Najviše mi se sviđalo što su nam u kreiranju sadržaja davali maksimalnu slobodu i što smo svi zajedno raspravljali kako na najbolji način to predstaviti. Osobno mi je novinarski dio najmanje zanimljiv, htjela bih se u budućnosti baviti radom „iza kamere“, tj. snimati, uređivati i montirati i općenito dalje razvijati svoju ljubav prema grafičkom dizajnu. Zanimaju me i animacije pa mi je želja napraviti svoju video-igricu. Ne znam jesam li sada medijski pismenija jer baš ne gledam televiziju i vijesti, ali mislim da više znam pozadinu pa da će mi biti lakše procijeniti je li neki sadržaj *fake news* ili ne.“ (Dora, Medijski tehničar)

„Definitivno sam tijekom svog srednjoškolskog obrazovanja naučila mnogo o medijima, a najviše o televiziji jer smo mnogo vremena provodili u studiju. Budući da sam upisala smjer Medijski tehničar pruženo mi je mnogo prilika da ono što znam u teoriji mogu primjeniti na stvarnom video materijalu, super je taj praktični dio. U sklopu smjera imali smo vokalne vježbe koje su trajale dva sata, što nam je mnogo pomoglo kada vodimo emisije. Na tim vježbama smo naučili kako se pravilno pripremiti za čitanje, kakva bi nam intonacija trebala biti, vježbali smo čitanje s blesimetra i mislim da su nas stvarno pripremili za rad na televiziji. Sviđa mi se što smo uvijek samostalno mogli doći u studio i snimati teme koju su nas zanimale.

U budućnosti se želim baviti grafičkim dizajnom, što baš nije povezano s mojom strukom, ali mislim da više nikad neću moći uživati u gledanju televizije jer uvijek gledam jesu li nešto pogriješili, što su mogli bolje napraviti i slično.“ (Anja, Medijski tehničar)

„U trećem razredu smo dobili predmet Medijski projekti na kojemu smo mi prvo naučili teoriju, a zatim smo dobili zadatak da osmislimo svoju televizijsku emisiju. Prvo smo počeli s istraživanjem mogućih tema pa smo sve informacije morali staviti na papir i napravili

plan kako ćemo što raditi. Bilo je bitno da tu temu opišemo svojim riječima, da svima bude shvatljivo. Zatim smo snimali kraće forme da se naučimo kako to uopće funkcioniра. Paralelno smo za svaki projekt ispunjavali detaljno razrađenu dokumentaciju gdje smo pisali o svim fazama stvaranja emisije, a mogu reći da mi se taj dio najmanje svidio jer smo baš puno morali pisati. U četvrtom razredu nam je profesorica zadala zadatak da osmislimo kompletnu pilot televizijsku emisiju. Smatram da je tajming tog zadatka bio savršen jer smo postepeno naučili kako se bolje organizirati, pripremiti i planirati pa mislim da smo svi taj zadatak najbolje odradili. Profesori su nam bila podrška tijekom procesa sa svojim savjetima, a svaki segment smo zajedno raspravili na nastavi. Sviđalo mi se što se na projektu ocjenjivalo sve, kako smo razradili ideju, kako smo što rasporedili, kako smo surađivali s profesorima, a ne samo finalni proizvod. U budućnosti bih se htjela zadržati u području grafike, ali mi je rad na televiziji pomogao da se riješim straha od kamere i javnih nastupa. Više me nije sram govoriti pred ljudima, a puno su mi pomogle i vokalne vježbe te mislim da će mi to najviše pomoći u budućnosti. Medije baš ne pratim, ali kad gledam filmove ili serije previše pozornosti posvećujem vizualnim efektima i tehničkim aspektima nego samoj radnji.“
(Mia, Medijski tehničar)

8. Zaključak

U današnjem modernom svijetu, mediji postaju sveprisutni i imaju velik utjecaj na život suvremenog čovjeka. Za razliku od starijih generacija, današnja djeca i mladi odrastaju uz medije pa je važno razvijati njihovu medijsku pismenost. Veliku ulogu u tome ima obrazovni sustav. U sklopu redovne nastave na predmetnom području *Kultura i mediji* učenici tijekom osnovne škole stječu osnovna znanja o medijskim temama, dok u srednjoj školi ta znanja nadograđuju te ih se dodatno potiče na kritičko sagledavanje medijskih sadržaja. U teoriji je zamisao dobra i u skladu s potrebama suvremenog društva, dok se u praksi sadržaji iz te domene često i zanemaruju jer se isti ne ispituju na državnoj maturi ili na nacionalnim ispitima.

Mnogi zagovaratelji reforme obrazovnog sustava već nekoliko godina ističu da učenici iz škola izlaze s previše teorijskog, a s premalo praktičnog znanja i vještina potrebnih za uspješno funkcioniranje u društvu. Zbog toga se nameće mišljenje da je novije generacije učenika potrebno poučavati na drugačiji način, usvajanjem modernih pristupa koji bi im omogućavali stjecanje praktičnog znanja u stvarnim situacijama. U današnjem modernom dobu, mediji postaju sastavni dio naše svakodnevice. Putem medija dobivamo konstantan priljev aktualnih informacija, obogaćujemo svoje slobodno vrijeme korištenjem društvenih mreža i gledanje *streaming* programa te se educiramo u novim poljima pa medijska pismenost mora postati ključnom vještinom 21. stoljeća.

Iako se može zaključiti kako je važnost razvijanja medijske kompetencije zapostavljena u redovnoj nastavi, novinarske i srodne družine dugi niz godina prepoznaju njezinu ključnu ulogu u obrazovanju kulturne novinarske publike. Novinarske i televizijsko-radijske družine slijede načela suvremenog koncepta medijske pismenosti koji zagovara rad u medijima kao jednu od primarnih aktivnosti za razvijanje medijske pismenosti kod djece i mladih. Učenici koji su sudjelovali u aktivnosti školske televizije u sklopu Elektrostrojarske škole su, osim tehničkih znanja, stekli znanja o medijima koja će im u budućnosti pomoći da postanu informiraniji, angažiraniji i odgovorniji članovi društva.

Kako tehnologija i mediji nastavljaju napredovati, medijska pismenost će postati ključna kompetencija suvremenog doba pa je važno da obrazovni sustav prepozna njezinu ulogu u stvaranju temelja za bolje i uređenije društvo.

9. Literatura

1. Anić, Vladimir. 2007. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.
2. Jurčić, Daniela. 2017. *Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj*. Mostar: Mostariensia. Stručni članak. <https://hrcak.srce.hr/file/280344>
3. Košir, Manca. Zgrabljčić, Nada. Ranfl, Rajko. 1999. *Život s medijima: Priručnik o medijskom odgoju za roditelje, nastavnike i učitelje*, Doron, Zagreb.
4. Lipovčan, Srećko. 2006. *Mediji - druga zbilja? Rasprave, ogledi i interpretacije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada (monografija).
5. Majednić, Valentina. 2019. *Mediji, tekst, kultura*. Zagreb: Naklada Lijevak (monografija).
6. Martinić, Tena. 1994. *Postmoderna, svakidašnjica, komunikacija*. Opatija: Naklada Benja. (prema Jurčić, 2019: 131)
7. Mikić, Krešimir. 2015. *Medijska pismenost, mediji kao prijenosnici humanih poruka, ideja i vrijednosti*. Pula, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera: Dijete i jezik danas, zbornik radova sa VII. znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanje. (13.-49. str).
8. Narodne novine. 2004. *Zakon o medijima*.
9. Peruško, Zrinjka (ur.). 2011. *Uvod u medije*, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb: Peruško, Zrinjka. *Što su mediji?*. (15-41. str). Perišin, Tena. *Televizija*. (141.-173.str).
10. Plenković, Mario. 2013. *Mediji i tehnologija*. Zagreb: Katedra za komunikologiju, Grafički fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
11. Primorac, Branka, Šimeg, Marijan, Šojat, Anita. 2010. *Novinarstvo u školi*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Sapunar, Marko. 1995. *Osnove znanosti o novinarstvu*, EPOHA, Zagreb. Sorta-Bilajec, Iva. Sorta, Jelena. 2013. *Primjena teorije komunikacije Paula Watzlawicka na praksu komuniciranja u medicini i zdrastvu*. <http://hrcak.srce.hr/110377> (prema Majdanić: 2019: 11)
13. Težak, Stjepko. 1979. *Literarne, novinarske, recitatorske i srodne družine: priručnik za nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Težak, Stjepko. 2002. *Metodika nastave filma na općeobrazovnoj razini*. Zagreb: Školska knjiga.

15. Valjan Vukić, Violeta. 2016. *Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti učenika – višestruke perspektive*, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, Sveučilište u Zadru, Zadar.
16. Visinko, Karol. 2010. *Pisanje – jezično izražavanje u nastavi Hrvatskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Zgrabljic, N. 2003. *Medijska pismenost - za život s medijima*. U: Bašić, J. & Janković, J. (ur.) *Lokalna zajednica - izvorište nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*. Zagreb, Vladin ured za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži ; Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži

9.1. Internetski izvori

1. *Centar izvrsnosti Varaždinske županije*, Centar izvrsnosti za hrvatski jezik. Pristupljeno 18. 6. 2023. <https://www.civz.hr/centar-izvrsnosti-za-hrvatski-jezik/>
2. *Dani medijske pismenosti*, mrežna stranica Medijskapismenost.hr. Pristupljeno 17. 5. 2023. <https://www.medijskapismenost.hr/dani-medijske-pismenosti-2023/>
3. Definicija pojma *komunikacija*, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 26. 4. 2023., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32686>
4. Definicija pojma *masovni mediji*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 3. 5. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39312>
5. Definicija pojma *medij*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 3. 5. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39755>
6. *Medijska pismenost*, mrežne stranice Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske. Pristupljeno 17. 5. 2023. <https://min-kulture.gov.hr/medijska-pismenost/16796>
7. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, *Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik*, 2018. Pristupljeno 12. 6. 2023. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/Nacionalni%20kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20-%20velja%C4%8Da%202018..pdf>

8. *Modernizacija školskih kurikuluma u strukovnim školama u skladu s promjenjivim potrebama tržišta rada/gospodarstva.* Pristupljeno 19. 6. 2023. <https://www.asoo.hr/wp-content/uploads/2020/04/Modernizacija-%C5%A1kolskih-kurikuluma.pdf>
9. *Pravilnik LiDraNa za 2021. godinu.* Pristupljeno 13. 6. 2023. <https://www.azoo.hr/app/uploads/2021/01/LiDraNo-posebna-pravila-2021..pdf>
10. Prva školska televizija, Elektrostrojarska škola Varaždin, *O nama.* Pristupljeno 18. 6. 2023. <https://skolska-tv.com/>
11. Prva školska televizija. *Emisije.* Pristupljeno 19. 6. 2023. <https://skolska-tv.com/index.php/fakat-snimamo/category/30-mediateka>
12. Prva školska televizija. *Emisije.* Pristupljeno 19. 6. 2023. <https://skolska-tv.com/index.php/fakat-snimamo/category/25-psihozona>
13. Prva školska televizija. *Emisije.* Pristupljeno 19. 6. 2023. <https://skolska-tv.com/index.php/fakat-snimamo/category/21-ja-ni-sam-u-pravu>

10. Sažetak i ključne riječi

U radu se prikazuje kako sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima iz područja Hrvatskog jezika, ponajviše sudjelovanje u novinarskoj i televizijsko-radijskoj družini, utječe na razvoj medijske pismenosti kod učenika. U prvom dijelu rada pojašnjava se važnost razvijanja komunikacijske vještine kod djece i učenika. Proces komunikacije razvijao se tijekom povijesti te se različitim izumima omogućavala komunikacija na velikim udaljenostima, ali i posredna komunikacija preko medija. Suvremenom čovjeku koji je prije svega društveno biće, komunikacija omogućava uspostavljanje odnosa s vlastitom zajednicom pa je potrebno da komunikacija bude jasna svim sudionicima komunikacijskog čina. Komunikacijska vještina razvija se tijekom cijelog života, ali najintenzivnije učenje odvija se tijekom obrazovanja. Komunikacija se poučava u sklopu predmeta Hrvatski jezik pa je u sljedećem dijelu rada opisan *Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik s posebnim naglaskom na domenu Kultura i mediji* jer se učenici tijekom obrazovanja uče i komunicirati preko medija, tj. medijski se opismenjavaju. Medijska pismenost smatra se jednom od najvažnijih kompetencija 21. stoljeća jer su današnja djeca i mladi od djetinjstva okruženi medijima. Učenike je važno poučavati da promišljaju i kritički sagledavaju informacije koje dobivaju putem medija pa je u nastavku rada opisano na koje načine se razvija medijska pismenost tijekom obrazovanja. Medijska pismenost obuhvaća dvije razine, refleksivnu koja omogućuje promišljanje o medijskim sadržajima te produktivnu koja podrazumijeva aktivnu ulogu u stvaranju medijskih sadržaja. U drugome dijelu rada naglasak je stavljen upravo na produktivnu medijsku pismenost pa je opisano kako učenici u sklopu izvannastavnih aktivnosti mogu razvijati vlastiti medijsku pismenost. Opisuju se izvannastavne aktivnosti u području Hrvatskog jezika (literarna, filološka, dramska i recitatorska te filmska družina), a naglasak je stavljen na rad novinarske i televizijsko-radijske družine. Ranija teorijska znanja o razvoju komunikacijske vještine i medijske pismenosti pojašnjena su na primjeru *Prve školske televizije* Elektrostrojarske škola Varaždin te je u završnom dijelu rada analizirano kako je sudjelovanje u radu školske televizije pospješilo medijsku pismenost kod učenika.

Ključne riječi: komunikacija, mediji, medijska pismenost, domena *Kultura i mediji*, izvannastavne aktivnosti, novinarska družina, školska televizija

11. Naslov i ključne riječi (na engleskom jeziku)

Title: Television and radio troupe in high school (School television of Electromechanical School Varaždin)

Key words: communication, media, media literacy, domain *Culture and media*, extracurricular activities, journalist troupe, school television